

АРХИВСКИ ГЛАСНИК

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН ДРУШТВА АРХИВИСТА СРБИЈЕ

Децембар 2007. ● Број 1

У СУСРЕТ ЗАКОНУ О АРХИВСКОЈ ГРАЂИ И АРХИВСКОЈ СЛУЖБИ

Одлуком Министарства културе Републике Србије, бр. 119-01-109/1007-02, од 3. августа 2007. године, именована је радна група за израду *Нацрта закона о архивској грађи и архивској служби*. За председника радне групе именован је др **Мирослав Перишић**, директор Архива Србије, а за чланове су именовани: др **Бранка Прпа**, директор Историјског архива Београда, **Миладин Милошевић**, в.д. директор Архива Србије и Црне Горе, **проф. др. Љубодраг Димић**, Филозофски факултет Београд, Катедра за историју Југославије, **проф. др. Мирослав Јовановић**, Филозофски факултет Београд, Катедра за општу савремену историју, др **Светозар Рајак**, ЛЦЕ, Лондон, **Вера Филиповић**, архивски саветник, Архив Србије, **Светлана Ацић**, виши архивиста, Историјски архив Београда, **Нада Берић**, архивски саветник, Архив Војводине, **Милан Јакшић**, директор Историјског архива Панчева, **Зоран Беквалац**, директор Историјског архива Сомбора, **Благомир Бишевац**, архивски саветник, Историјски архив Краљева, **Александар Ердељановић**, директор Архива Кинотеке, **Донка Аврамовски-Велован**, начелник Одељења за заштиту културне баштине у Министарству културе и **Татјана Бојић-Јурић**, саветник за нормативне послове у Министарству културе.

Задатак радне групе био је да припреми *Предлог нацрта закона о архивској грађи и архивској служби* којим би се извршило усклађивање постојећег правног система о архивској грађи и архивској служби са текућим друштвеним потребама, као и савременим домаћим и светским искуствима у тој области.

Радна група започела је рад 6. септембра 2007. године на састанку који је одржан у просторијама Архива Србије. Том приликом говорило се о значају документа и архива, о редефинисању друштвених схватања о значају архивске грађе и историјских истраживања, као суштинског елемента, о обликовању историјске свести и националног идентитета. Указано је да новим законом треба да буде утврђен статус Архива Србије као државне, националне установе од посебног друштвеног значаја и установе од изузетног значаја, те да се одреди његов положај као централне архивске установе са одговарајућим стручним надлежно-

Блажомир Бишевац

стина, у односу на све друге институције овог типа (САНУ, Војска, Црква и др.).

Потребно је да статус Архива буде утврђен законом на начин који му омогућава да буде „равноправан партнер” са државом, односно да закон, обезбеђујући адекватне правне инструменте, јасно дефинише способност Архива да на стручном плану одлучује утиче на одnose државе према документу као и на подизање свести државних органа о значају документа и архива. Од пресудног је значаја да закон доследно утврди стриктну обавезу државе да на адекватан начин финансира архиве, чиме би било укинута дотадашње, по много чему неповољно решење, према коме је финансирање препуштено локалним самоуправама.

Посебно се говорило о едукацији и едукативној активности архивских установа, о образовању кадрова, о надлежности архива над ствароцима архивске грађе, територијалној надлежности (попут телевизијских кућа, новинских кућа, приватних предузећа и сл.). Закон треба да регулише ко води регистар приватних ималаца који стварају грађу од јавног значаја. Говорило се доста о самом дефинисању документа у најширем смислу, о технолошком развоју (софтвери) и регулисања права лиценци (тренутно их нико не издаје), ко ће издавати лиценце (Министарство или Архив?). Доста се говорило о архивистичкој терминологији и дигитализацији, о стандардизацији (ИСО стандарду и остало). Стандарди

који важе у јавним архивима треба да се наметну и приватним архивима, да се јасно одреди шта је јавно, шта приватно, шта лично. На посебан се начин говорило о Кинотеци као специфичној тематској области у домену заштите.

Осим овог закона, радна група је прављала о *Нацрту закона о култури* који је био на јавној расправи све до 24. октобра ове године. Иста је била мишљења да је најновија радна верзија добра основа за доношење закона за све субјекте у култури и уметности. Закон треба допунити и, у неким сегментима, изменити, посебно у вези са положајем установа које су од посебног интереса као што су архиви. Исти су одговорни за заштиту културних добара и морају имати значајна финансијска средства за свој рад и сваку другу бригу државе. За разлику од бројних установа културе, архиви обав-

*Потребно је да
статус Архива буде
утврђен законом на
начин који му омогућава
да буде „равноправан
партнер”
са државом*

љају и послове државног органа, на основу којих појединци остварују извесна грађанска права (денационализација, повраћај имовине одузете конфискацијом, рехабилитације и др.).

Министарству културе Србије своје примедбе на *Нацрт закона о култури*, радна група за израду *Предлога нацрта закона о архивској грађи и архивској служби* упутила је у писменој форми 22. октобра 2007. године.

Радна група у ужем саставу (Зоран Беквалац, Милан Јакшић, Светлана Ацић, Благомир Бишевац, Нада Берић и Вера Филиповић) задужена је да на основу досадашњег рада сачини пречишћени текст *Предлога* и у исти унесе све досадашње сугестије и примедбе, и тај посао је у току.

Благомир Бишевац
Историјски архив Краљева

ЗАШТО АРХИВСКИ ГЛАСНИК?

Пошребом за гласилом Друштва архивиста Србије, посредством којег ће се обављати информисање о програмским активностима архива, покрећуће и решавање проблема у практичном раду на заштити архивске грађе, међу послиеницима архивске службе, намеће обавезу покрећућа билашена као периодичне публикације.

Извршни одбор Друштва архивиста Србије почетком ове године разматрао је и усвојио предлог о покрећућу билашену, као изражене пошребе службе за разменом информација о активностима архива, послиеника службе и Друштва. Први број Архивског гласника објављен је у априлу 2007. и у службеној јавности наишао је на позитиван пријем и подршку надлежних министарства. Имајући у виду досадашње незадовољавајуће стање у овој области, покрећућем периодичног гласила настојаћемо да подстицамо интензивнију размену информација која би требало да допринесе бољем међусобном познавању, размени искустава и развоју архивске службе у Републици Србији.

Свесни да без комуникације унутар архивске мреже у Србији и сарадње са архивима држава у окружењу и шире, нема развоја архивске делатности, позивамо све архиве и послиенике архивске службе на сарадњу у креирању садржаја и изради концепције нашег заједничког гласила. Редакција билашена је основана за све писане прилоге који се ишину архивске делатности а који доприносе њеном унапређивању и афирмацији.

Поштоване колеге, очекујемо ваше писане прилоге, али и предлоге и сугестије, који ће бити од помоћи Редакцији у изради пожељне концепције Архивског гласника. Прилоге и чланке слајте у електронском облику на: iava@ptt.yu, arhiv@sbb.co.yu и arhivserb@eunet.yu са знаком за билашен. Прилоге за следећи број доставити до краја марта 2008. Текст по обиму не би требало да прелази 5.000 карактера, пожељна је фотодографија или друга врста илустрације.

Редакција Архивског гласника

Архивски гласник, број 1, година И
децембар 2007. године
ИССН 1820-6298

Оснивач и издавач
Друштво архивиста Србије
11000 Београд, Карнегијева 2
Одговорни уредник
Милча Мадих

Уређивачки одбор
Драгица Јанковић
Мица Ђенић
Слађана Цимбаљевић
Љубинка Шкодрић
Адреса редакције
Карнегијева 2, 11000 Београд

електронска адреса: arhiv@sbb.co.yu и
arhivserb@eunet.yu
тел. 014/221-028 и
011/33-70-781

Припрема и реализација:
Агенција Негатив, Београд

Билтен излази тромесечно

СА СЕДНИЦЕ ИЗВРШНОГ ОДБОРА

На седници Извршног одбора Друштва архивиста Србије, одржаној 22. новембра 2007. у Архиву Србије именовани су чланови Редакције, који ће радити на уређивању Архивског гласника. Редакцију чине: Драгица Јанковић, Архив Србије, Љубица Будаћ, Архив Војводине, Мица Ђенић, Историјски архив Ниш, Слађана Цимбаљевић, Историјски архив Панчево и Милча Мадих, одговорни уредник, Међуопштински историјски архив Валево.

На истој седници именоване су радне групе за израду Статута ДАС у саставу: Весна Прљевић, Историјски архив Ужице, Бранислав Вучковић, Историјски архив Београда, Милан Медаковић, Архив СЦГ, Слободан Станић, Историјски архив Кикинда, Љубица Будаћ, Архив Војводине и радна група за остваривање програма у 2007. и 2008. години: Љубин-

ка Шкодрић, Архив Србије, Тајана Сегадинчев, Историјски архив Суботица, Златица Миљковић, Историјски архив Смедерево, Бојан Рогановић, Историјски архив Приштина и Соња Тица Живаљевић, Војни архив.

Програмом активности ДАС за 2008. годину планирана је реализација следећих тема: 1. Архиви и Закон о слободном приступу информацијама 2. Активности на изради новог архивског термиолошког речника.

Панел-дискусију – расправу о Предлогу закона о архивској грађи и архивској служби, која је планирана за крај 2007, обавићемо у првој половини 2008. када Радна група Министарства културе за израду Предлога закона буде упутила исти на јавну расправу.

Извршни одбор ДАС

ИМЕНОВАН ДИРЕКТОР АРХИВА СРБИЈЕ

Др Мирослав Перишић, историчар, научни сарадник Института за новију историју Београд, именован је од стране Владе Србије, 21. јуна ове године, за новог директора Архива Србије. Свој први консултативни састанак са директорима градских и регионалних архива одржао је 26. октобра, у просторијама Архива Србије, на којем су констатовани кључни проблеми архивске делатности и архивске службе. Радна група за израду Нацрта закона о архивској грађи и архивској служби, коју је именovalo Министарство културе, истога дана одржало је радни састанак на којем је договорена динамика и метод рада.

КОНЦЕПТ ДРЖАВНОГ АРХИВА ИЛИ ДРЖАВНОГ КОМБИНОВАНОГ СА ЛОКАЛНИМ АРХИВИМА

На подлози свих досадашњих законских решења и стечених наших и страних искустава потребно је да се одредимо у ком правцу архивско законодавство у Србији треба развијати.

Са променом устава Србије и коренитим променама друштвеног система, променама које су извршене у привредној (промена својинских односа) и друштвеној структури, по природи ствари, намећу потребу доношења новог закона о културним добрима који би уважио те промене и на јединствен начин уредио очување наше културне баштине. Устав Републике Србије из 2006. године прописује да је свако дужан да чува природне реткости и научно, културно и историјско наслеђе, као добро од општег интереса, у складу са законом (члан 89). Даље се наглашава да је посебна одговорност за очување наслеђа на Републици Србији, аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе. У чл. 97. прописано је да Република Србија уређује и обезбеђује, између осталог, и систем у области културе и заштите културних добара. Дакле, културно наслеђе Устав дефинише као добро од општег интереса, наглашава одговорност Републике, покрајина и локалне самоуправе и предвиђа да Република Србија уређује и обезбеђује систем у области културе и заштите културних добара кроз доношење системског закона о култури, а посебним законима за поједине области у култури регулисаће се у којем обиму и на којим нивоима организовања друштва ће се обезбедити организовање, одвијање и финансирање делатности у култури укључујући заштиту културних добара.

Закону о културним добрима треба да претходи закон о култури којим ће се утврдити општи интерес у култури, начин његовог остваривања, обављање културних делатности, права обавезе и одговорности Републике, покрајина и јединица локалне самоуправе у организовању, остваривању и финансирању културних делатности, а пре свега делатности заштите културног наслеђа. Наиме, треба доградити постојећи Закон о културним добрима (културној баштини), који ће на квалитетан начин уредити заштиту културних добара и архивске грађе нашег друштва у условима транзиције. То подразумева успостављање и развијање јединственог система заштите културних добара у Србији који ће бити функционалан и који се може интегрисати у шире информационе системе. Законом треба обухватити сва културна добра која представљају културну ба-

Бошко Ракић, архивиста

штину, односно што представља културно наслеђе схваћеног у најширем смислу те речи. У Закон о културним добрима треба уградити све важне одредбе међународних конвенција и општеприхваћених стандарда о заштити културних добара, што ће га учинити савременим и модерним, прилагођен нашим условима. Закон о културним добрима треба да уређује опште услове заштите и коришћења културних добара, а за поједине врсте културних добара односно установа које са баве заштитом тих добара донети посебне законе.

Упоредо са доношењем закона о културним добрима, треба донети посебан закон о архивској грађи и архивској служби којим ће се уредити заштита архивске грађе као културног добра, услови и начин коришћења, чувања и обраде архивске грађе, као и организација, надлежности и задаци архива и архивске службе.

Будући закон о архивској грађи и архивској служби треба да обезбеди заштиту архивске грађе и документационог материјала, без обзира у чијем су власништву или поседу и без обзира да ли су регистровани или евидентирани. Тим законом треба прецизно дефинисати појмове који се користе у архивском законодавству и архивистици (појам *архивске грађе*, *рејистраиурској материјала*, *документиа*, *одабирање архивске грађе*, *заштита архивске грађе*, *рејистраиура*, *архивски фонд*, *архив*, *јавна и приватна архивска грађа* и *регистратурски материјал*, *стваралац* и *ималац архивске грађе*) на искуствима досадашњег законодавства и законодавства развијених земаља и земаља у транзицији. Такође, потребно је разрадити обавезе стваралаца и ималаца јавне архивске грађе и документационог материјала (и у приватној и државној својини), услови и начин одаби-

рања, чувања и предаје надлежним архивима и услови коришћења јавне архивске грађе. Потребно је, даље, уредити права и обавезе стваралаца и ималаца приватне архивске грађе, као обавезе и надлежности архива. Овде је веома важно да се држава определи кроз нови закон о архивима, да ли ће наставити да штити архивску грађу приватних субјеката, или ће за њу утврдити само обавезе власника кроз законске прописе.

Веома значајно, ако не и најзначајније, је питање организације архивске службе у целини, шта њу чини, оснивање архива и обезбеђивање средстава за њихов рад. Већина прописа која се односи на оснивање и финансирање архива су нејасна или контрадикторна, тако да ни сада није јасно да ли су архиви државне установе или су они општинска функција. Архиви су, од 1. јануара 2003. године, са финансирањем прешли на општине и градове, иако ни до данас нису утврђена оснивачка права над свим архивима од стране општина и градова. Овакав правни статус архива у Републици захтева хитну интервенцију државе да кроз нови закон дефинише положај архива и одреди свој интерес у области архивске службе. У том контексту је прворазредно питање да се држава одлучи који концепт архива хоће да развија, концепт државног архива или концепт државног, комбинован са архивима локалног типа, централизован или децентрализован по начину организације и, наравно, како ће да финансира ову делатност.

Уставни и политички оквир, разуме се, диктира и решење организације архивске службе, пре свега чињеница да имамо политички систем са веома израженим степеном децентрализације која се огледа у проширивању надлежности јединицама територијалне аутономије, односно локалне самоуправе (*Закон о локалној самоуправи*, Сл. гласник РС, бр. 9/2002. и *Закон о ујврђивању одређених надлежности покрајине*, Сл. гласник РС, бр. 6/2002.). Ако се држимо овог уставног оквира, намеће се концепт државног, комбинован са локалним архивима децентрализованог типа, уз могућност оснивања специјализованих и приватних архива под условима и на начин прописан законом. Државне архиве чинили би Архив Србије и покрајински архиви, а садашњи регионални (међуопштински и општински) постали би локални архиви. Државни архиви би се бавили заштитом архивске грађе настале у раду органа, организација, установа и других органа и

организација чији је оснивач Република Србија, односно органи покрајине, а локални архиви заштитом архивске грађе настале у раду органа и организација локалне самоуправе, а подразумева се архивска грађа политичких организација, невладиних, верских и друштвених организација, приватних предузећа, као и породица и појединаца на територији коју покривају са својим надлежностима. Државни архиви би се финансирани из републичког односно покрајинског буџета, а локални из буџета локалне самоуправе. Статус међуопштинских (регионалних) архива остао би у основи непромењен у односу на садашњи статус, с тим што би се неке његове надлежности редуковале. Међуопштински или регионални архиви у досадашњем току рада и постојања били су у надлежности локалне самоуправе са претежно нерегулисаним статусом и увек присутним проблемима у погледу простора, опреме, кадрова и финансирања. Статус је највећим делом зависио од тога како локална самоуправа схвата значај и улогу архивске делатности јер су досадашњи прописи својом недореченошћу остављали простор за таква односа општина, а што се у крајњем одражавало на степен и квалитет заштите архивске грађе.

Архивистичка служба данас у свету конципирана је тако да се заснива и

функционише на јединственим принципима организације и унифицираним стандардима рада. Јединствени принципи организације и јединствени стандарди архивистичке службе, аутоматски не значе пуку централизацију у политичком смислу речи, већ одређени степен централизације када се ради о стручном аспекту организације архивистичке делатности. Имајући у виду светске трендове у архивистици и организацији архивистичке службе, никакав страх од присуства централистичких елемената организације не треба да буде разлог да служба буде разбијена, разграђена и аутархистички, унутар себе и својих делова, затворена, што се увек када се организацији службе на тај начин приступало, показало као знак лоше организације, слабе координације и недовољне ефикасности, што је за последицу имало и има велику неуједначеност у раду и неадекватну заштиту архивске грађе. Уосталом, у многим демократским друштвима је прихваћен и развијен концепт државног архива (архивска служба се сматра јавном функцијом од прворазредног значаја) са централистичким типом организације где су нижи облици организовања архивске службе (департамански архиви) подређени централним архивским установама и финансирање се врши из центра, односно државног буџета, или, пак, са децентралистичким типом

организације, где нижи департамански архиви у мрежи државних архива имају извесну самосталност. Оваквом организацијом обезбеђена је јединственост службе, унификација стандарда по којима раде и сигурно финансирање које не зависи од било чије воље већ је системски поуздано решено.

У припреми и изради новог закона озбиљно треба размотрити варијанту да се у Србији уведе концепт државног архива, с тим да садашњи међуопштински (регионални) архиви добију статус државног архива и да Република својим буџетом, преко министарства надлежног за послове културе, преузме финансирање комплетне архивске службе. Разуме се, успостављање таквог концепта архива подразумева и адекватну рационалну мрежу архивских установа која би покривала целу територију републике и функционисала на јединственим принципима и стандардима и, оно што је најважније, обезбедила потпуну и адекватну заштиту архивске грађе на целој територији Србије.

Кроз нова законска решења треба рефирмисати функцију матичних архива, пре свега кроз вршење адекватног стручног надзора над архивима и архивским одељењима који су под њиховом надлежношћу. Такође, успоставити ефикасан управни надзор у целини архивске службе.

Бошко Ракић

Историјски архив Краљево

Једно од нерешених питања архивске службе

СТВАРНА И ТЕРИТОРИЈАЛНА НАДЛЕЖНОСТ АРХИВСКИХ УСТАНОВА

У најављеном закону о архивској грађи и архивској служби, чија је израда у току, требало би да буде апсолвирано, за сада неуређено питање разграничења архивских установа по стварној надлежности над архивском грађом и регистратурским материјалом. Оно је сада нарочито важно због архивске грађе стваралаца који су у статусним променама, или су престали да раде. Поред надзора над тим регистратурама, поставља се питање надлежности за преузимање њихове архивске грађе. Исти проблем стоји и код редовног надзора и преузимања архивске грађе банака, катастра, пореских управа, филијала пензионог и здравственог осигурања и др. Примена територијалног принципа у овим случајевима значила би нарушавање целовитости архивских фондова.

Закон о архивској грађи и архивској служби из 1967. године и Упутство о разграничењу надлежности између архивских установа из 1968. године уредили су стварну надлежност. Каснији закони из 1977. и 1994. године на ово нису обраћали посебну пажњу. У међувремену, низ нових закона изменио је правне положаје и услове у којима раде ствараоци и

имаоци архивске грађе и регистратурског материјала. На пример: На основу закона о предузећима, који је почео да важи од 1. јануара 1989. године, делови предузећа изван матичног седишта губе статус правног лица и постају радне јединице. Пред архивима се отворило питање разграничења надлежности у погледу надзора и преузимања њихове архивске грађе. Покушај да се ново стање уреди и стварна надлежност међу архивима дефинише није дао резултате тако да је проблем остао нерешен до данас. Питање је додатно усложњено од почетка 2003. године кад је финансирање локалних архива пребачено са Министарства културе на локалне самоуправе, односно општине.

За сада, начин уређења стварне надлежности на посредан начин предодређује Закон о културним добрима (ЗКД) преко 3, 32, и 93. члана штитећи целовитост архивског фонда. Принцип недељности архивских фондова, као универзалан, морао би бити присутан и у новим законима.

Треба очекивати да ће према начину уређења и организовања архивске службе бити уређена и стварана надлежност.

Уколико архивска служба буде организована као систем државних архива то ће бити једноставније и рационалније. У супротном, ако се задржи дуализам, државни и локални (општински и међуопштински) архиви, онда је крајње време да се локалним самоуправама пружи дуго очекивани одговор на питање – *да ли оне треба да финансирају установе које врше заштитну архивску грађу државних органа, организација и установа – ујравних окружа, матичне службе, судова, њу-жилаштвава, катастара, њореске управе, филијала њензионог и здравственог осигурања, школа, факултета?...*

Територијална надлежност архива уређена је на основу члана 85. Закона о културним добрима, кад је министар културе донео решење о утврђивању територије архива за 36 архива, 34 општинска и два покрајинска. За покрајинске архиве одређена је и стварна надлежност „за органе и организације покрајина“. О Архиву Србије нема изричитих одредница, осим, ако се сматра, што није најјасније, да је то решено у члану 81. у вези са члановима 76, 79. и 65. Закона.

Радомир Ристић

Историјски архив Краљево

ПОКРЕНУТА КЉУЧНА ПИТАЊА АРХИВИСТИКЕ И АРХИВСКЕ СЛУЖБЕ

Подружница Друштва архивиста Србије, која обухвата архиве у Чачку, Краљевицу, Крагујевцу, Јагодини, Крушевцу, Ужицу и Новом Пазару, после скоро петогодишњег застоја у раду, на састанку у Јагодини, новембра месеца 2005. године, обновила је своју делатност. Поред разматрања усменог извештаја о раду, подружница је изабрала председника и секретара, усвојила програм и метод рада.

Да би се избегла превелика и непотребна административна, подружница није вршила пререгистрацију већ је у овом периоду деловала као облик и форма рада и деловања Друштва архивиста Србије. Стало се на становиште да форма није неважна, али је садржина рада и деловања далеко значајнија. Састанци подружнице нису одржавани у седишту једног архива већ сваки наредни одржан је у седишту другог архива. Састанци подружнице одржавани су у поводу неког значајног догађаја који се одигравао у архиву где се подружница састаје (дан архива, промоција новог броја часописа или публикације). Настојало се да састанцима, у зависности од тема које су на дневном реду, присуствују представници архива који свакодневно, као радни задатак, обављају послове у вези питања о којима се разговара. Поједина питања, која су разматрана на подружници, претходно су расправљали активи архивиста у својим установама.

У складу са оваквим методом рада, председавање подружницом се мења на годину дана и сваки наредни председавајући је из другог архива. У 2006. години

подружницом је председавала Краљево, у 2007. Јагодина а у 2008. председава Крагујевац. Овакав начин и метод рада допринео је бољем сагледавању проблема у раду архива, размени искустава стечених у раду, бољој координацији и разумевању међу архивима и архивистима, чиме је почела да се елиминише учауреност и аутархично понашање.

Подружница је, поред иницијатива и предлога за оживљавање Друштва архивиста Србије, покренула и иницијално разматрање кључних питања у архивистици, као што је израда *Предлога закона о архивској грађи и архивској служби*, којим би се решио статус архива као установа заштите, проблеми простора, кадрава и финансирање рада. С тим у вези, покренута су питања унапређења нивоа стручног рада у архивима, кроз успостављавање врховног стручног тела – *архивској већи* и успостављање архивске *матичне службе*, израда званичних превода међународних архивских стандарда, израда архивског термилошког речника, успостављање система сигнатура за архивску грађу. Статус архивске грађе правних лица која су приватизована, статус архивске грађе приватних правних и физичких лица, стварна и територијална надлежност архивских установа према ствараоцима и имаоцима архивске грађе, коришћење архивске грађе и цена појединих услуга које архиви пружају корисницима, преиспитивање ЈАИС-а и успостављање јединствене информационог система у архивској служби, анализа стања и домета евиденција о архивској

грађи, статус аудио-визуелних, електронских записа и дигиталних копија као архивске грађе, били су у средишту интересовања рада подружнице. Разматрања су и веома конкретна питања, као што су проблеми у преузимању архивске грађе у случајевима стечајног поступка, (не)вођења регистра и централног регистра архивске грађе, микрофилмовање архивске грађе, оријентационим листама регистратурског материјала са роковима чувања у акционарским друштвима и приватним предузећима, права и обавезе архива у вези са *Законом о реституцији имовине црквама и верским организацијама*, и, посебно, црквеним матичним књигама.

На 7 одржаних састанака подружнице разматрано је преко 20 питања и, у вези са тим, заузети су ставови који су презентовани Друштву архивиста Србије и свим активима који чине подружницу. Разуме се, ставови и закључци са подружнице, представљали су основу за наступ представника у Скупштини и Извршном одбору Друштва архивиста Србије.

Обнављање рада Друштва архивиста Србије и свих његових форми и облика рада (укључујући и подружнице) на свим нивоима делује подстицајно и интегративно на целину архивске службе и по хоризонтални и вертикални његове организације и доприноси изградња јединства архивске службе у функционалном, организацијском, кадровском и методолошком смислу.

Бошко Ракић
Историјски архив Краљево

АРХИТЕКТОНСКИ АРХИВ

Очување градитељског наслеђа у многим земљама у свету сматра се „основном културног идентитета“. Материјални остаци градитељских остварења неизбежно су изложени пропадању. Ово правило, у већој или мањој мери, важи у свима деловима света, како у напуштеним целинама тако и у заштићеним зонама где се води брига око градитељског наслеђа. Знамо да се архивска грађа састоји из више облика, који се једним именом називају документи, а један мали део те архивске грађе који настаје ради „материјализације“ простора назива се архитектонска архивска грађа.

У многим земљама у свету, у последње време, поред очувања старих здања и објеката од културног значаја, поклања се све више пажња заштити архитектонских докумената, као специјалној врсти архивске грађе, која сведоче о материјалним остацима градитељских остварења

човека у прошлости, представља важан елемент културног наслеђа. Као део културног наслеђа ова документа су различито третирана у нас и у свету.

Архитектонска документа у ствари представљају органску скупину докумената, која настају из практичних потреба, у оквиру институција и организација која се баве просторним планирањем и изградњом. Како ова документа садрже информације од велике важности и важне податке за будућност, оснивањем специјализованих архива који су добили име „архитектонски“ пришло се у свету на бољу и ефикаснију заштиту ове грађе. У том смислу важни су напори чланова *Секције за заштити архитектонске архивске грађе*, *Међународној архивској савези* из Париза који својим стручним упутствима регулише питања заштите ових докумената (*Водич кроз архивску за-*

штити архитектонске архивске грађе XIX и XX века).

Као специјализоване установе у свету стављају се архитектонски архиви под посебан третман и појачани надзор од стране државних установа које се баве заштитом архивске грађе. Препуштени стручној заштити и третману, похрањена у адекватне услове створене за ову врсту докумената, они, на тај начин, добијају одговарајућу заштиту. Како наше архивско законодавство ово не предвиђа, новим законом о заштити архивске грађе у Србији требало би предвидети могућност постојања оваквих специјалних архива са појачаним надзором, ако ништа друго, оно због проблема просторног смештаја ове врсте докумената и њихове адекватне заштите.

Бориша Радовановић
Историјски архив Крагујевац

ЗАШТИТА АРХИВСКЕ ГРАЂЕ ПРИОРИТЕТ

И у овој 2007. години Министарство културе финансирао је, поред целокупне делатности централних установа заштите архивске и филмске грађе – Архива Србије и Југословенске кинотеке, и програме међуопштинских архива. Средства из буџета Републике Србије, у износу од око 35 милиона динара коришћена су за ту намену по посебном акту Владе. У вези с тим, министар културе именован је 19. септембра 2006. Комисију за архиве у саставу: председник **Радомир Ристић**, архивски саветник Историјског архива Краљево, **Славица Ђук**, саветник за заштиту културне баштине Министарства културе, др **Мира Радојевић**, доцент Филозофског факултета у Београду – Одељење за историју, **Милена Поповић-Субић**, помоћник директора Архива Војводине и **Љиљана Благојевић**, виши архивиста Архива Србије. Задатак Комисије био је да од достављених захтева изабере оне програме који би требало да имају приоритет у финансирању, на основу формулисаних критеријума, и да своје мишљење о томе, односно предлог, достави министру ради одлучивања о одобрењу средстава

Мерило за избор била је оцена да је реч о програму од општег интереса, у складу са Законом о културним добрима (Службени гласник Републике Србије бр. 71/94). У такве програме, по мишљењу Комисије, спадају: **микрофилмовање архивске грађе од изузетног и великог значаја, конзервација и рестаурација грађе од изузетног и великог значаја, стварање услова за функционисање Јединственог архивског информационог система** (опрема и обука запослених), **објављивање водича кроз архивску грађу, објављивање часописа и расправа од значаја за архивистику и историографију** (уз достављање рецензија), **објављивање других врста публикација** (уз достављање две рецензије), **суфинансирање захтева за обезбеђење простора за рад архива, набавка опреме, наставак финансирања програма које је Министарство подржавало у претходном периоду, стручно усавршавање радника, обележавање јубилеја архивских установа и међународна сарадња.**

Полазећи од усвојених критеријума за финансирање, или суфинансирање, министру је предложена листа приоритетних програма, чија је реализација одобрена.

Пре свега, подржан је програм Друштва архивиста Србије, чији је рад претходних година изостао на жаљење многих архивских радника Србије, па је обнова активности тог струковног удружења дочекана с великим одобравањем.

За микрофилмовање архивске грађе одобрена су средства архивима у Јагодини, Краљеву, Крушевцу и Новом Пазару.

Објављивање архивске грађе реализовао је Архив Ваљево кроз пројекат *Окружни суд Ваљево 1824–1835*, а Архив Ужице издао је *Дневник Малише Ајанацковића*. Позитивно је оцењено репринт издања књиге *Народно блајо-Мехмед беј Кайеић-новић Љубушко* Архива Ужице, наставак пројекта Центра за истраживање злочина над српским народом у БиХ – *Српске жртве у БиХ 1992–1995*, прикупљање, обрада и презентовање документације Удружења породица несталих и киднапованих лица са Косова и Метохије, као и програм Савеза јеврејских општина.

За припрему за објављивање водича кроз архивску грађу средства су одређена архивима у Новом Пазару и Зајечару.

Настављено је финансирање часописа: *Архивско наслеђе* бр. 4 Архива Зајечар, *Корени* бр. 5 Архива Јагодина, *Шумадијски анали* бр. 3 Архива Крагујевац, *Наша прошлост* бр. 8 Архива и Музеја у Краљеву (јединог часописа који има лиценцу Министарства науке), *Расински анали* бр. 5 Историјског архива Крушевац и *Печаник* бр. 5 Архива Ниш. У вези с издавањем часописа, Комисија је закључила да ће убудуће услови за финансијску подршку бити: заступљеност радова из архивистике, компетентан састав редакције, рецензије радова, апстракт и кључне речи на српском и енглеском језику.

Набавка опреме за архивске установе континуирани је задатак Министарства културе, па је приоритет у тој области било осавремењавање информационог система Архива Војводине куповином микрофилм скенера и три сервера. Подржана је набавка два рачунара и скенера А3 формата за Архив Ваљево, рачунара за Архив Нови Пазар и дигиталног фотоапарата за Архив у Смедеревској Паланци. Суфинансирана је куповина опреме за Конзерваторску лабораторију Архива Шумадије, и део опреме за Фотолабораторију, као и набавка паноа, витрине и пратеће опреме за изложбenu поставку Архива Ниш. Део средстава за неопходне архивске полице добили су архиви у Краљеву, Крушевцу, Неготину, Новом Пазару, Прокупљу и Смедеревској Паланци. Један од најважнијих циљева, који је остварен, био је финансирање комплетног опремања архивским полицама депоа нове зграде Архива Пирот.

Обезбеђење простора за нормалан рад архива био је најзначајнији задатак Министарства културе у претходном периоду, па и 2007. године. Настављено је суфинансирање изградње нове зграде Архива Ужице (која је започета 1996, прекинута

Нова зграда Архива у Ужицу

после две године и настављена након осам година – 2006). Извесно је да ће завршетак овог објекта бити приоритет и у наредној години, уз испуњавање обавеза Општине Ужице и осталих општина на којима Архив врши заштиту архивске грађе.

Завршетак конзервације и рестаурације објекта Архива Шабац „Стара болница“, културног добра од великог значаја, имао је посебно место међу пројектима које је предложила Комисија. Радови на згради биће окончани до краја године, а уређење околног простора почетком 2008. године. У програме који су добили највећу подршку спада и санација кровова објекта Архива Сомбор (*Аустријске зграде и Пашине куле*), које су споменици културе. Архиву Чачак омогућена је замена спољне столарије на згради, као и противпожарна заштита, а одобрена су средства и за суфинансирање увођења грејања у депо Архива Пожаревац.

Поводом обележавања 60-годишњице Архива Зрењанин, Комисија је подржала суфинансирање обнове фотографског атељеа у Изложбени салон те установе, као и обележавање јубилеја Архива Суботица.

На крају, подсетимо да је у периоду 2004–2006. године изграђена зграда Архива Пирот, да је обезбеђен простор за рад Историјског архива Прокупље, који је адаптиран и опремљен, саниран је кров Архива у Новом Пазару, извршена је адаптација и реконструкција дела зграде Историјског архива Зајечар, реконструисан је кров зграде Архива Јагодина, суфинансирана је санација зграде Архива Краљево на Тргу Св. Саве 1.

Ако се томе дода да је приоритет Министарства културе било суфинансирање, уз донацију Владе Француске, изградње Депоа Југословенске кинотеке у Кошутњаку, финансирање реконструкције и санације зграде Југословенске кинотеке у Узун-Мирковој 1 (настављено 2007. кроз Национални инвестициони план), и да је започела санација и реконструкција зграде Архива Србије у Железнику, може се с правом констатовати да су остварени позитивни помаци у стварању услова за рад архивске службе у нашој Републици.

Славица Ђук
Министарство културе

АКТ О УТВРЂИВАЊУ КУЛТУРНОГ ДОБРА И УПИС У РЕГИСТАР АРХИВСКЕ ГРАЂЕ

Како реализовати обавезу да се архивска грађа упише у регистар архивске грађе? Питање је, наизглед, веома једноставно. Међутим, кад приступимо реализацији те обавезе и консултујемо прописе који тај сегмент нашег рада уређују, долазимо до недоумица које произилазе из њихове недоречености и неусаглашености.

Утврђивање културног добра (у нашем случају архивске грађе) врши установа заштите, архив, на основу члана 3, 49, 50, 53, а упис културног добра на основу члана 6, 59-63. Закона о културним добрима (ЗКД). Након утврђивања културног добра, уписујемо у регистар архивске грађе. Пријава у централни регистар архивске грађе врши се 30 дана од дана уписа културног добра у регистар и ако се не доставе подаци за упис, следи санкција по тач. 19. члана 130.

Имајући у виду обавезу, по 50. члану, да се упис врши у регистар архивске грађе на основу акта о утврђивању, пред архивом веома често стоји дилема у случајевима кад се преузимају делови фондова, појединачна документа, књиге, карте, обзиром на чл. 3. који каже да се културним добром може утврдити фонд и збирка, само ако представљају целину.

Утврђивање културног добра врши установа заштите – архив

Ово се може протумачити тако да је Регистар архивске грађе регистар архивских фондова и збирки. Чему општи инвентар који је један од докумената који се образују уз регистар архивске грађе? Или, колико се може чекати да се архивски фонд формира као целина да би се утврдио за културно добро, односно уписао у Регистар?

Значи, чланови 3, 50, 60, 61. и 62. Закона о културним добрима нису сагласни, а поготово нису у сагласности са Правилником о регистрима архивске грађе.

У Регистру архивске грађе тражи се одговор на питање – „Основ за упис“. Како дати одговор на ово питање имајући у виду напред изнете дилеме?

Члан 59. ЗКД предвиђа да је основ за упис у регистар акт о утврђивању културног добра. Чланови 49, 50. и 52. одређују ко, како, на основу чега и помоћу

којих елемената утврђује покретна културна добра, односно архивску грађу.

Иако чл. 53. каже да је архивска грађа културно добро на основу закона, стручно тумачење овог члана (објављено у Архивском прегледу 1-4, 1996-1997, стр. 80) објашњава зашто после доношења Закона о културним добрима, 1994, треба актом утврђивати културно добро – архивску грађу, јер „... како законом покретна културна добра у установама заштите нису индивидуализована, то је, из више разлога, потребно да установе заштите решењем – које може бити донето за више ствари – утврди да на основу члана 53. Закона о културним добрима имају својство културног добра“.

Ако је актом утврђено да је преузета архивска грађа културно добро, то је почетак њене категоризације на основу 2. члана ЗКД. Тек после овог почетка, уколико је значајна, она може бити од стране Архива Србије утврђена као културно добро од великог значаја или од Народне Скупштине као културно добро од изузетног значаја.

Имајући све ово напред у виду у Историјском архиву Краљево стало се на становиште да се за свако преузимање, било да се ради о фонду, збирци, документу, књизи или карти (како је набројано у обрасцу Р-1) донесе акт/решење о утврђивању покретног културног добра – архивске грађе. У диспозитиву решења наводе се сви услови које предвиђа члан 50. ЗКД. Такође, у акту се наводи којој целини/фонду утврђено културно добро припада. Тај акт је основ за упис у Регистар архивске грађе.

Драга Миловановић
Историјски архив Краљево

In memoriam

МИОДРАГ ПУРИЋ

10. V 1946-27. VI 2007.

Миодраг Пурић, архивски помоћник, познатији у Архиву Србије и целој архивској служби у Србији као Пура, упокојио се 27. јуна ове године. Вест о његовом одласку тамо где нема радости ни туге све нас је потресла, нас са којима је радио и не само радио, него и пријатељевао.

Рођен у Београду на „Берму“, како је истицао, спадао је у оне Београђане који се са пуно љубави препуштају свакодневном послу дајући својој радности шаљив тон иза којег избија озбиљност и преданост раду.

Завршио је гимназију, започео студије, али их је прекинуо и посветио се породици. Тако је и дошао у Архив Србије, 1971. године, прошао обуку, са успехом положио стручни испит, и остао до прераног пензионисања.

Радио је разне стручне послове, али најдуже на сређивању фонда *Задружних организација*. У раду је показао изванредну пажњу чак и талент за читање докумената и оцену њихове вредности за будуће истраживаче. Захваљујући стеченом знању и моћи запажања, велик број драгоцених докумената је сачуван и спашен од уништења. За постигнуте успехе у раду добио је признање и звање архивског помоћника прве врсте.

Као искусан архивски службеник са фондова *Задружних организација* прешао је из зграде Архива у Железнику на рад у депоу у Карнегијевој улици.

Радећи у депоу, стекао је брзо углед код корисника архивске грађе. Читаоци су често само речима описали шта их интересује, а Пура, како смо га звали, знао је који фонд крије грађу и који може да препоручи заинтересованом. Чак неки претпостављени нису му били дорасли знању о садржају и распореду фондова и грађе у Депоу I. На овим пословима затекао га је превремени одлазак у пензију.

Милош Црњански је написао „сеобама, смрти нема“. Тако се Миодраг Пурић одселио, а остао да живи са његовим блиским, а такође и у Архиву Србије где се уградио међу његове најбоље службенике.

Јован Пејин

RAZVOJ ARHIVISTIKE I ARHIVSKE SLUŽBE NA OSNOVU NOVOG ZAKONODAVSTVA U REPUBLICI SLOVENIJI

Novi *Zakon o zaštiti registratorske i arhivske građe u arhivima* (ZZRAGA) stupio je na snagu 7. aprila 2006.

Ovaj zakon uređuje: organizaciju, infrastrukturu i izvođenje zaštite i arhiviranja registratorske građe u fizičkom i elektronskom obliku uključujući i pravne učinke arhiviranja elektronske građe.

Zakon normalno i uređuje zaštitu i čuvanje javne i privatne arhivske građe kao kulturnog dobra, bez obzira na vrstu, oblik ili nosač zapisa, uslove njegove upotrebe i dostupnosti, kao i zadatke i organizaciju arhivske službe u Republici Sloveniji.

U vezi sa definicijama arhivske građe, u Zakonu su predstavljeni postupci zaštite arhivske građe kao kulturnog dobra, bez obzira na vrstu medija. Predviđen je i arhivski informacijski sistem u razvoju.

Zakon određuje registratorsku građu (po poznatoj definiciji) koja je vezana uz oblik zapisa, kojeg određuju nosač i način zapisa, registratorska se građa deli na fizičku (papirnu) i na elektronsku, u digitalnom ili analognom obliku.

Zakon pokušava osigurati celovitu i efikasnu zaštitu „elektroničkoga registraturnoga” i „elektroničkoga arhivskog građiva”, zato nudi standarde za: *preuzimanje, čuvanje i dugotrajno arhiviranje elektronske građe u digitalnom obliku*.

Zaštita registratorske i arhivske građe temelji se na načelima arhiviranja građe odnosno upotrebljivosti njenog sadržaja, trajnosti, celovitosti, dostupnosti i na zaštiti arhivske građe kao kulturnog dobra.

Glavna namena zaštite registratorske i arhivske građe je čuvanje izvorne građe odnosno njena upotrebljivost za različite potrebe, što se odnosi i na arhiviranje elektronske građe i čuvanje jednakovrednih i verodostojnih reprodukcija građe.

Zakon donosi određene specifične tehnološke postupke i uslove za: preuzimanje građe, odgovorno pretvaranje i sigurno dugotrajno arhiviranje elektronske registratorske i arhivske građe, bez obzira na njenu primarnu ili sekundarnu vrednost.

S obzirom na načela arhiviranja, odnosno reprodukcije njenog sadržaja, građa mora biti celo vreme čuvanja zaštićena od gubljenja, oštećenja ili uništenja koje mogu prouzrokovati prirodne katastrofe, kvarovi opreme, ljudski faktor i drugi štetni uticaji.

Dostupnost građi (osim članova u zakonu koji se odnose na tu problematiku) odre-

đuju i drugi zakoni i propisi o zaštiti od neautorizovanog korišćenja, zloupotrebe i slično.

Novi zakon određuje postupke arhiviranja elektronske građe:

- preuzimanje različitih klasičnih, analognih i digitalnih vrsta zapisa (dokumenta),
 - pretvaranje u standardizovani digitalni oblik, uključujući skeniranje dokumenata na papiru,
 - uništavanje originala posle prenosa u digitalni oblik.
 - uporedno čuvanje arhivske građe i trajne registratorske građe u fizičkom obliku na papiru, ukoliko je građa nastala u izvornom obliku na papiru,
 - postupke u pogledu zapisa digitalnih informacija za dugotrajno elektronsko arhiviranje,
 - migracije (prenose) digitalnih zapisa na nove nosače elektronskih zapisa i njihove formate,
 - ispunjavanje uslova za sigurno i verodostojno arhiviranje sa očuvanjem dokazne i pravne vrednosti građe u digitalnom obliku,
 - omogućavanje dostupnosti, kopiranja i slanja, kao i uslove upotrebe elektronskih podataka i dokumenata,
 - postupak primene,
 - osvajanje unutrašnjih pravila pravnih i fizičkih osoba za elektronsko arhiviranje,
 - standardizaciju informacijske tehnologije, odnosno mašinske i programske opreme i usluga za elektronsko arhiviranje,
 - akreditacija i nadzor nad javnim i privatnim izvođačima, odnosno prodavaca opreme i usluga elektronskog poslovanja i arhiviranja,
 - vođenje registra unutrašnjih pravila, registra prodavaca opreme i usluga,
 - registra akreditovanih prodavaca opreme i usluga, zaštitu (čuvanje i arhiviranje) elektronske arhivske građe kao spomenika kulture,
 - stručni nadzor države nad elektronskim arhiviranjem.
- Sušтина elektronskog čuvanja (to jest elektronskog arhiviranja) po tom zakonu je: – arhiviranje elektronskih zapisa uz pomoć informacijske tehnologije u standardizovanom digitalnom obliku (s određenim formatom, kodom i slično), na magnetskim, odnosno optičkim nosačima zapisa kao što su magnetske trake, diskovi, diske, CD, DVD, magnetsko-optički diskovi, UDP nosači i slično,

dr sc. Пейтер Павел Класинц

- omogućavanje dugotrajnog arhiviranja elektronskog dokumenta i elektronske arhivske građe,
- osiguranje dugotrajnog arhiviranja elektronskih podataka i dokumenata na nosačima zapisa i u obliku zapisa koji omogućavaju dostupnost, čitljivost, upotrebljivost, slanje, prepisivanje te migraciju na nove nosače i nove formate, koji moraju garantovati neizbrisivost, nepromenljivost, celovitost, verodostojnost i neokrnjenost sadržaja i oblika elektronskih podataka i dokumenata, uključujući i mogućnosti arhiviranja metapodataka.
- svaka pravna ili fizička osoba, koja će preuzimati, pretvarati ili arhivirati građu u digitalnom obliku, obavezna je da sledi tačno određene faze pripreme, odnosno organizacije preuzimanja i arhiviranja građe. Dužna je prihvatiti posebna unutarjna pravila i uskladiti ih s podzakonskim propisima i dokumentima koje određuje zakon pa i drugi srodni zakoni i podzakonski propisi. Ta će pravila potvrđivati državni arhiv, koji će proveravati njihovu usklađenost sa zahtevima zakona, jedinstvenim tehnološkim zahtevima, te pravilima struke, pri čemu će takvo postupanje biti obavezno za sve javnopravne osobe.

Pregled problema

Sigurno arhiviranje izvorne registratorske građe u digitalnom obliku mora omogućavati: *dostupnost do originalne – izvorne građe, upotrebljivost, autentičnost, dokazivost, celovitost, reprodukcije sadržaja izvorne registratorske građe, ispunjavanje zakonom predviđenih uslova*.

U registraturama

Registratorska se građa dugotrajno arhivira u digitalnom obliku zapisa (formatu) i na nosaču zapisa za dugotrajno arhiviranje (mediju) koji garantuje dugotrajno čuvanje sadržaja. To je takav oblik zapisa koji garantuje sve uslove deponovanja građe u

digitalnom obliku i svakako duže od 5 godina i omogućava, po tom razdoblju, pretvaranje (migraciju) u novi digitalni oblik koji će tada ispunjavati uslove sigurnog arhiviranja građe.

Jednako vredi za nosače zapisa koji garantuju sve uslove sigurnog arhiviranja građe i omogućavaju neograničeni broj prepisa s postojećih na buduće nosače informacija.

Za jedinicu sigurnog arhiviranja građe u digitalnom obliku se računa ona jedinica koja je jednaka pojedinačnoj jedinici izvorne građe i nastala je tako da su preuzimanje i sigurno arhiviranje izvedeni u skladu s propisima.

Pravne i fizičke osobe su kao stvaraoci elektronske registratorske građe, prema ZZRAGA, dužne osigurati i dugotrajno arhiviranje elektronske arhivske građe, održavati ga, prepisivati na nove nosače (migrirati) u standardiziranom formatu sve do predaje elektronske arhivske građe nadležnom arhivu, u pravilu nakon što budu baze podataka zatvorene, elektronski predmeti do kraja dovršeni (pri čemu će naravno rokovi predaje građe biti različiti).

Nadležni arhivi će organima ili drugim osobama koje čuvaju arhivsku građu kod sebe, dozvoliti arhiviranje arhivske građe i njene infrastrukture i posle roka koji je određen za predaju arhivske građe, a to zbog očuvanja one specifične građe u digitalnom obliku za koje je potrebna posebna informacijsko-komunikacijska tehnologija (na primer za opsežne javne evidencije) te je pametnije osigurati arhiviranje građe u istom okruženju u kojem je ono nastalo i gde se najviše i koristi.

Državni arhiv je dužan da, zajedno s organima nadležnim za informatizaciju uprave u sklopu državne informacijsko-komunikacijske mreže i zajedničkog informacijskog centra, osigura informacijsko-komunikacijsku infrastrukturu za arhiviranje arhivske građe u digitalnom obliku, kao i izvođenje arhivskog jedinstvenog informacijskog sistema.

Kako bi arhiviranje građe u digitalnom obliku bilo jedinstveno, državni arhiv i organ, nadležan za informatizaciju uprave na temelju javnoga konkursa odrediće osposobljene prodavce opreme i informacijskih usluga za dugotrajno deponovanje registratorske građe u digitalnom obliku.

Državni arhiv je nadležan za vođenje registra prodavaca opreme i usluga, izdavanje akreditacija, vođenje registra akreditovanih prodavaca i izvođenje stručnog nadzora.

Vlada R. Slovenije će sa svojim, a državni arhiv sa stručnim uputstvima, potanko odrediti uslove i načine arhiviranja registratorske građe u fizičkom i digitalnom obliku te sigurnog pretvaranja u digitalni oblik građe za dugotrajno arhiviranje.

Republička javna uprava treba da osigura najnužniju opštu infrastrukturu za arhiviranje svojih važnih podataka, dok će se za ostalo elektronsko arhiviranje uspostaviti tržište posebne infrastrukture za privatni i javni sektor.

Na podlozi prihvaćenog zakona doneta je već uredba (više u produžetku) a uradiće

se i podzakonski akti s kojima će se u praksi osigurati izvođenje propisanog, to jest standardizovanog sistema, kao i uslovi za dugotrajno elektronsko arhiviranje registratorske građe pravnih i fizičkih osoba koje će morati do predaje elektronske arhivske građe nadležnom arhivu osigurati njegovo nesmetano arhiviranje.

Tako će polako nastati svojevrsni takozvani „virtuelni elektronski državni arhiv“ za kojeg će, uz već postojeću, biti predviđena dodatna infrastruktura i osposobljeni kadar.

Arhivi (regionalni) će morati, zajedno s organom, nadležnim za informatizaciju javne uprave, osigurati informacijsko-komunikacijsku infrastrukturu za arhiviranje arhivske građe u digitalnom obliku. Osiguraće se povezivanje arhiva u jedinstveni informacijski sistem INFOARH (ili nešto slično).

U određenim će se slučajevima, u skladu sa ovim zakonom, prepuštati čuvanje elektronske arhivske građe pojedinačnim javno-pravnim osobama i njihovoj infrastrukturi i nakon roka koji je određen (ili će biti određen) za predaju arhivske građe u nadležni arhiv. U skladu s preporukama Veća Evrope i Međunarodnog arhivskog veća određuje se opšti 30-ogodišnji rok dostupnosti arhivske građe u javnim arhivima i određuje demokratska dostupnost građe sa sistemom zaštite svih vrsta tajnosti i osetljivih ličnih podataka, kao što je uvaženo u državama EU, uključujući i nekadašnje države realocijalizma.

Za izvođenje propisanog elektronskog arhiviranja pravne i fizičke osobe koristiće postojeću, odnosno planiranu informacijsku infrastrukturu (mašinska i programska oprema), ili će to izvođenje ugovorima prepuštiti registrovanim ili akreditovanim prodavcima opreme i usluga. Na primer, Arhiv RS će koristiti infrastrukturu sa kojom već raspolaže Ministarstvo za kulturu RS, ili ono koje je već na raspolaganju u projektu „informatizacija javne uprave“ koji se vodi u Ministarstvu za javnu upravu (dr Virant).

O novoj uredbi

Vlada RS je, krajem jula 2006, prihvatila Uredbu o zaštiti registratorske i arhivske građe koja je bila nužna kako bi Zakon mogao zaživeti.

Uredba o zaštiti registratorske i arhivske građe iz temelja menja dosadašnju pravnu organizaciju struke, jer s njenim prihvatanjem prestaje da važi pet dosadašnjih pravilnika i to: *o materijalnoj zaštiti arhivske i registratorske građe; o stručnoj obradi i evidencijama arhivske građe; o vrednovanju i predaji javne arhivske građe arhivima; o korišćenju javne arhivske građe u arhivima; o postupanju s privatnom arhivskom građom.*

Sada su stručne odredbe i nadležnost svih tih pet pravilnika združeni, u smanjenom obimu, u toj gore citiranoj Uredbi.

Uredba: *uređuje delovanje i interna pravila osoba koje čuvaju registratorsku odnosno arhivsku građu; određuje arhiviranje te građe u digitalnom i klasičnom obliku; daje opšte uslove (što je novost u dosadašnjoj arhivskoj teoriji i praksi) za registraciju i akreditaciju opreme i usluga za digitalno arhiviranje; od-*

ređuje elemente za vrednovanje i predaju arhivske građe javnim arhivima; određuje stručnu obradu; vođenje evidencija arhivske građe, posebno zaštitu filmske i privatne građe, kao i privatne arhivske građe; uslove korišćenja arhivske građe u arhivima; propisuje rad posebne arhivske komisije.

Uredba je, zbog novog usmerenja budućeg razvoja slovenačke arhivske teorije i prakse izazvala široku diskusiju i pojavila su se različita mišljenja. Dosadašnje stanje u slovenačkoj arhivskoj struci je takvo da slovenački arhivisti očekuju, pri uvođenju Zakona i Uredbe, teškoće i obimne postupke prilagođavanja novim izazovima struke.

Jasno je da Zakon i Uredba nisu u suprotnosti s okvirima i stanovištima EZ kao i sa prihvaćenim međunarodnim standardima, prvenstveno ISO-standardima s različitim brojkama i oznakama (navedeni na kraju uredbe kao prilog 2 i ukupno ih je čak 38).

Tako Uredba u suštini ponavlja Zakon i preciznije određuje: *postupke za preuzimanje izvorne registratorske građe u digitalnom obliku; preuzimanje i pretvaranje izvorne registratorske građe u klasičnom obliku; pretvaranje registratorske građe u digitalnom obliku; oblike zapisa za dugotrajno arhiviranje i slično; opšte uslove za opremu i usluge koje mora ispunjavati onaj koji želi dobiti koncesiju, te s kakvom mašinskom opremom mora on raspolagati; programsku opremu i opšte uslove za izvođenje usluga, koje će u vezi s digitalnim arhiviranjem preuzeti oni koji će za to dobiti koncesiju; postupke registracije ponuđača opreme i usluga; akreditaciju za nositelje projekta i njihovu opremu i usluge; registre u vezi s elektronskim arhiviranjem i načinom popisivanja.*

Uredba sadrži odredbe o odabiranju i vrednovanju te predaji arhivske građe, što je pre bilo uređeno posebnim pravilnikom. Uredba određuje stručnu obradu i evidencije u arhivima, što je ranije takođe bilo uređeno posebnim pravilnikom. Određeni su uslovi i oblici arhivske pomoći, uslovi korišćenja arhivske građe, oblici i vrste informacijskih sastava kao i vrste i oblici evidencija arhivske građe.

Uredba tako određuje dostupnost javne arhivske građe, kao i privatne, te uslove korišćenja javne arhivske građe, dužnosti i obaveze korisnika u arhivima, mogućnosti načina upotrebe građe, pozajmice, reprodukcija, izuzetke i trajnu upotrebu digitalnih kopija. Isto su tako određene tarife za korišćenje arhivske građe i oblici javnog objavljivanja i objavljivanja informacija s važnom arhivskom građom na lokanim ili svetskim mrežama.

Uredba ima dva značajna priloga (od ukupno 18):

Prilog 1 donosi (na žalost loš) popis registratorske građe za koji se računa da je po pravilu uvek arhivska građa.

Prilog 2 navodi ISO-standarde i ANSI-standarde za film, video i audio-građu (od 1 do 38).

АРХИВСКА ГРАЂА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА „ТИМОЧКА КРАЈИНА” ЗАЈЕЧАР

Чување и заштита архивске грађе настале делатношћу стваралаца из различитих области на подручју Зајечарског округа, пре оснивања Архива као установе, била је у надлежности самих стваралаца и ималаца. Органи локалне самоуправе, правосудни органи, просветне, културне и привредне организације чувале су и штитиле архивску грађу насталу властитом делатношћу или наслеђеном од претходника у складу са важећом законском регулативом и сопственим потребама. Судајући према степену сачуваности појединих фондова, може се закључити да је највише пажње чувању архивске грађе посвећивано у органима локалне самоуправе, судовима и просветним установама.

Архивска грађа из времена пре Првог устанка скоро да и није сачувана, осим два тестамена из 1789. године и 1791. који се односе на зајечарски атар. То су ретки сачувани писани документи, као и тапије на турском језику који говоре о Црноречкој нахији, која је била поприште бурних збивања у пресудним догађајима за историју српског народа.

Списи Црноречког окружног начелства и Гургусовачког окружног начелства припадају најстаријим фондovima који се чувају у Архиву, а датирају од 1834. године. На основу критеријума за категоризацију архивске грађе, утврђених 1998. године, у Архиву се налази архивска грађа од изузетног значаја. За архивску грађу од изузетног значаја проглашена је грађа разврстана у 11 фондова и збирки, као и црквене матичне књиге. Категорисани фондови уписани су у регистре.

Степен очуваности архивске грађе преузетих фондова је различит. Већина фондова је непотпуно или делимично сачувана, поједини фондови су сачувани у целини, а поједини фондови су само фрагментарно сачувани. Физичко стање архивске грађе је задовољавајуће, у највећем обиму.

На подручју надлежности Архива делује 517 стваралаца архивске грађе, чији се рад систематски прати уз стручни надзор над канцеларијским пословањем и архивирањем, што обезбеђује њену заштиту до преузимања од стране Архива.

Архивска грађа од твораца фондова или правних наследника, претежно је раније преузимана у несрећеном и расутом стању. Рад на сређивању и обради фондова и збирки обавља се у континуитету од оснивања Архива. Већина фондова је сређена принципом слободне провени-

јенције. За 342 фонда и збирке урађени су сумарни инвентари, за значајне аналитички инвентари а за поједине регеста фондова и збирки, именски и географски регистри. Остали фондови имају попис грађе. Сваки фонд и збирка имају досије а урађен је и општи инвентар.

Најзначајнија оштећена документа су лечена, а најзначајнији фондови су микрофилмовани.

Информисање заинтересованих корисника и истраживача о садржају архивских фондова и збирки остварује се на више начина: стављањем на увид обавештајних средстава, давањем усмених информација, изложбом делатношћу, прилозима у локалној штампи и кроз емисије радио и ТВ станица, а од 2002. године путем сајта Архива.

Сређена и обрађена архивска грађа доступна је свим заинтересованим корисницима у приватно-правне, научно-истраживачке, образовне и друге сврхе. Последњих година, интересовање корисника за архивску грађу је у порасту, посебно за грађу старијег периода и црквене провенијенције, најчешће у циљу истраживања порекла и израде породичног родослова. Најчешће коришћена архивска грађа је из фондова Начелства округа црноречког, Начелства округа гургусовачког, Намесништва бољевачког, црквених матичних књига рођених, венчаних и умрлих, Збирке фотографија, збирке плаката и диплома, збирке генерала Николе Цоловића, збирке Маринка Станојевића, збирке Николе Пашића и др. Корисници грађе су у највећем броју ученици, студенти, новинари, историчари, публицисти. Годишње Архив посети преко 100 истраживача.

Део архивске грађе настале на овом подручју налази се и у другим установама културе, у Народном музеју Зајечару и Меморијалу Николе Пашића у Зајечару, Архиву Србије у Београду.

Сва архивска грађа писана је на српском језику, црквено-словенским и савременим писмом. Основни носилац информација је папир, мада има фондова који садрже нетипске носиоце – филм, фоно и фото записе.

Послови на изради Водича започети су 1990. године. Овом послу су приступиле **Видосава Беговић** и **Надежда Педовић**. Започело се са прикупљањем података и описом фондова, али је 1992. године изненада прекинут рад на водичу. Настављено је поново крајем 2001. године и од тада се, са кратким прекидима, интензивно радило на изради Водича.

Колектив
Историјског архива
Сомбор
С Е Ђ А Њ Е

ШУМОЊА, ПЕТРА, РАДЕ

(1947-2006)

Рођен: 09. 09. 1947. у Сомбору.
Преминуо: 03. јуна 2006. у
Сремској Каменици.

У Историјски архив долази именовањем на место директора 1. октобра 1992. године и на тој функцији остаје до 25. октобра 2001. године. Након тога ради на радном месту архивисте све до 3. јуна 2006. године.

Покретач је едиције *Прилози за завичајну историју* у склопу које је до сада изашло 10 свезака. Настојао је да се архивска грађа што више публикује и тиме буде доступна широј јавности. И сам је приређивач, аутор и коаутор следећих публикација: *120 година Црвеној крсти Србије – Црвени крсти Сомбор 1876-1901-1996* (1996); *Слободан и краљевски град Сомбор* (2001); *Споменица ослобођења Сомбора 1918-1998* (1998); *Сомборци и Први српски устанак* (2004) и *Чувар народног здравља* (2005). Приређивач је и неколико архивских изложби: *255 година организоване архивске службе у Сомбору* (2004); *Печатаи као сћара сомборска знамења и Урбанистичко наслеђе Сомбора* (2006).

Приликом истраживања коришћене су: историјске белешке, сумарни и аналитички инвентари, регеста, пописи грађе, досијеа фондова, литература, службени листови и гласници.

Надежда Педовић

ОТВАРАЊЕ ТАЈНИХ ДОСИЈЕА – ИСКУСТВА ПОЉСКЕ И НЕМАЧКЕ

Све земље некадашњег источног блока по паду берлинског зида су се суочиле са питањем тајних досијеа и рада комунистичких безбедносних служби. Отварање тајних досијеа у бившим комунистичким земљама због осетљивости теме је решавано целовито систематским законима, којима су регулисни доступност и чување тајних досијеа, презентовање и едуковање јавности о раду тајних служби у комунистичким режимима и питање заштите приватности. Да би остварили све наведене захтеве, овим законима су осниване посебне установе у којима се чувају и обрађују тајна досијеа, и где се врши истраживачки рад, едуковање грађана и издавачка делатност.

У Пољској је, 2000. године, основан Институт националног сећања. Под његовим окриљем су Комисија тужитеља за гоњење злочина против пољске нације за време окупације у Другом светском рату и током комунистичког режима, затим Биро за јавну промоцију и едукацију који упознаје јавност са делатношћу Института, и, као трећи одељак, Архив тајних досијеа. Институт запошљава 1.200 људи и има годишњи буџет од 22 милиона долара. У Архиву се чува око 84 дужна километра грађе пољске тајне службе од 1945. до 1989. године и окупационих власти 1939–1945. Око половине грађе сачињавају тзв. пасошка досијеа, односно досијеа свих пољских грађана који су за време комунистичког режима тражили издавање пасоша. Процењује се да је око 50 одсто грађе тајне полиције уништено крајем 1989. и почетком 1990. године.

Слично је урађено и у Немачкој, где је основан Институт савезног комесара за досијеа тајне службе бивше Источне Немачке, који је познатији под именом

Гауков институт, по првом директору. Институт има и 13 регионалних канцеларија, укупно 2.300 службеника и годишњи буџет од 75 милиона евра. У његовом оквиру је и Архив који чува грађу Штазија – Тајне полиције бивше Источне Немачке од око 180 дужних километара. Институт настоји такође да објави што више научних студија о тајним службама и сличним темама у време комунизма, организује изложбе и едукативне програме за школе и грађанство. Разлика између пољског и немачког примера је што у Немачкој Институт нема своје тужилаштво, а у случају да постоје подаци о злочинима, они се предају редовним тужилаштвима.

Штазијева досијеа у депоу Архива Гаук института у Берлину

Приступ тајним досијеима и у Пољској и Немачкој решен је посебним законом. Могућност увида у досијеа по писменој захтеву имају истраживачи – научници и новинари који се баве темом

тајних служби и државне установе. Приватна лица по посебном захтеву могу добити свој досије на увид. Они добијају фотокопије својих досијеа на којима су имена свих сарадника тајних служби прецртана. Право на увид у свој досије имају како они који су праћени, тако и сарадници и агенти тајне службе. На посебан додатни захтев могу се тражити имена агента и сарадника који су одавали информације. Страни држављани који су праћени такође могу да виде свој досије. У Немачкој се за 12 недеља добије одговор да ли постоји досије, а добијање на увид може да се чека и до две године због обимности грађе и појединачних досијеа, јер неки бројеви и до 500 страна, па је потребно дуже време да се досије обради и спреми за увид. До 2006. је у Немачкој укупно поднето 5,1 милион захтева за увид у властито досије, а сада имају 6-8 хиљада захтева месечно. Око 1,5 милиона грађана је досад видело властито досије у Штазију.

Свака особа има право да забрани изношење приватних података који се налазе у њиховим досијеима. У случају да су ти подаци интересантни истраживачима и да постоји јавни интерес да се објаве онда посебна комисија коју обично сачињавају директор Института, директор Архива и угледни стручњаци процењују да ли је прече право приватности или јавни интерес. Такође сваку научну студију рађену на основу ових досијеа прегледа једна таква комисија. Досад ни у Пољској ни у Немачкој није урађено много научних радова о таквим темама, а радили су их углавном истраживачи запослени у овим институтима у оквиру којих се налазе и архиви тајних служби.

Александар Марковић
Архив Србије

In memoriam

АЛЕКСАНДАР КАИЋ ШАЦА

(1936-2006)

Рођен: 26. децембра 1936. у Сомбору.

Преминуо: 18. новембра 2006. у Сомбору.

У Историјском архиву радио је као директор и архивиста од 1. јуна 1960. до 31. маја 2001. године.

Наш драги и дугогодишњи колега **Александар Каић Шаца**, у Градску државну архиву у Сомбору долази 1. јуна 1960. године након завршеног Филозофског факултета у Београду – одсек

историја, и у њему остаје више од 40 година. Стручни архивистички испит за звање „архивисте“ полаже 1964. године.

Изузев паузе у години запослења, када одлази на одслужење војног рока, читав радни век провео је у Историјском архиву Сомбора, најпре радећи као архивиста, да би, половином 1964. године, био именован за директора ове установе. И након одласка са места директора, остаје у Архиву и ради, као и

на почетку своје каријере, послове архивисте и то све до пензионисања 1. маја 2001. године.

Трагови његовог рада, видљиви су у многим архивским фондовима и збиркама. Поменућемо само неке: *Мајсторија Слободної и краљевској прада Сомбора* (попис предмета разног садржаја Административног одељења 1896-1914 и попис предмета разног садржаја Градоначелничког одељења 1896-1915. године); *Окружни суд Сомбор: 1929-1941. године* (кривични предмети). Будући је познавао и мађарски језик, обрадио је велики део архивске грађе писане на том језику. Радио је и на изложбеној делатности и коаутор је изложбе: „Сомбор, некад и сад”.

Памтићемо **Шацу** као човека ведрога духа и дружељубљивог, бескрајно искреног, увек спремног за разговор и разумевање.

ЗЕМЉОМЕРСКА ШКОЛА

О овој школи није се ништа знало у историографији и историји школства. О њој није нико писао, нити је помињао, чак ни наши најпознатији истраживачи поменутих или сродних дисциплина. Поред Ђунковића, за ову школу није знао ни Илија Живковић, приређивач књиге *50 година Геодејске техничке школе у Београду*. Сређујући архивску грађу Министарства финансија, одељење Пореска управа, наишла сам на документа на основу којих сам написала овај рад.

Земљомерска школа основана је наменски 1890. године на основу чл. 11 Закона о пореској управи, пореским одборима и порезницима с циљем да се обезбеди школовани стручни кадар за потребе катастарског премера Краљевине Србије. Она је установљена на Великој школи као земљомерски одсек са двогодишњом наставом који је прерастао у четворогодишњу Земљомерску школу, а затим се свео на трогодишњу и двогодишњу школу. Истим законом је регулисано да ученици који положе прописане теоријске и практичне испите буду постављени за порезнике, почев од IV класе.

„Правилник земљомерског одсека” који су израдили чланови Катастарског одбора прописује да министри финансија, грађевине и просвете доносе споразумно наставни план и програм школе. У саставу Катастарског одбора били су професори Велике школе, Милан Андоновић и Милан Недељковић, начелник Министарства грађевина Марко Ђурковић, и Љубомир Николић, члан Пореске управе. За управника школе био је постављен професор Милан Андоновић, а за секретара Чедо Поповић, начелник Министарства народне привреде у пензији.

Школа је била под надлештвом Министарства финансија, што значи да је била дужна да целокупну своју образовну и стручну делатност усклади са потребама и захтевима Министарства финансија, и да према захтеву шаље извештаје о раду.

Настава у школи извођена је по утврђеном наставном плану и програму и састојала се из теоријског и практичног дела. Теоријска предавања изводила су се по предметима на наставним часовима у учионици у зимском семестру. Школу је похађао већи број сиромашних ученика који нису били у могућности да о свом трошку набаве најпотребнија наставна средства као што су књиге, табле за цртање, и друго. Набавка тих средстава вршила се преко буџета из ставке за канцеларијске потребе. Школски прибор примали су сиромашни ученици „на послугу а под личном одговорношћу”. Практични радови обављали су се на терену у катастарским дивизијама за време пролећног и летњег семестра. За практичне радове на терену ученици су добијали изве-

сну зараду која се исплаћивала сваког месеца преко благајне. Ученици који су примали државну помоћ враћали су је приликом исплате ђачке зараде у висини примљене помоћи.

Инструменте и приборе за практичне радове које су по завршетку семестра враћали, добијали су од Пореске управе. Ученици су били подељени у четири групе тј. у четири катастарске дивизије: Прва катастарска дивизија припадала је Подринском округу, друга Топличком, трећа Рудничком, а четврта Крушевачком округу.

Катастарске дивизије су биле обавезне да Катастарском одбору шаљу месечне извештаје за сваког ђака о: резултатима тачности рада и количини месечног посла, владању за време рада и ван рада, водећи рачуна о савести и ревности при раду, успеху и др.

Пријем ученика је био условљен. Земљомерску школу могли су да упишу ученици који су свршили VI разред реалке или гимназије и ученици који су са добрим успехом свршили V разред гимназије или реалке ако су положили пријемни испит. Ученици су се пријављивали са писменом молбом, приложеном сведоцбom, крштеницом и дозволом родитеља или старатеља, које су потврђивали органи власти.

Према члану 7 Правилника Земљомерске школе управник школе био је у обавези да извештава Катастарски одбор о раду наставника, пропитивању ученика, писменим задацима, владању ђака, редовном похађању наставе и полагању испита. Наставним планом и програмом били су предвиђени следећи наставни предмети, које су предавали наставници чија имена наводимо.

1. *Ариџмеџика и алгебра* – др Богдан Гавриловић.
2. *Геометрија ариџмеџике* – Стеван Давидовић, професор Београдске реалке и Владимир Зделар, професор Прве Београдске гимназије.
3. *Нацртање геометрије* – Милан Капетановић, професор Велике школе.
4. *Геодезија и катастарски љравилник* – Милан Андоновић, професор Велике школе.
5. *Топографско цртање с геодејским рачуном и вежбањем* – Јосиф Ковачевић, професор Београдске реалке.
6. *Наука о земљишту с бонитирањем* – Светозар Гавриловић.
7. *Порески закон* – Аћим Прокић, председник Пореске управе.
8. *Народна економија и финансије* – Раша Милошевић, члан Пореске управе.
9. *Књиоводство и рачуноводство* – Јосиф Предић.
10. *Основа из љравних наука* – Ђока Несторовић.

11. *Геодејско вежбање* – Милош С. Милошевић, инжењер II катастарске дивизије.

12. *Статистика* – др Драгиша Ђурић, статистичар Министарства финансија.

13. *Израда љланова и рачунање љовршина* – А. Кијовски.

Наставни кадар и називи појединих предмета мењали су се у току постојања школе.

Школа је ђацима пружала теоријско и практично знање не само из земљомера и катастра него и из економије, финансија и статистике заједно са најпотребнијим правним одредбама које су се односиле на својину, на право службености и друго.

Ученици Земљомерске школе морали су имати ђачки лист ради идентификације. Били су у обавези да га покажу када обављају практичне радове, примају благајне, ваде аманет у пошти, узимају књиге у библиотеци. Вачки лист се враћао школи када ученик напусти школу или када добије сведочанство. У случају да се лист изгуби били су у обавези да изваде дупликат. Злоупотреба ђачког листа кажњавала се по одредбама Казненог закона.

Ђачки лист садржавао је име и презиме ђака, место одакле је, датум када је лист издат, редни број, потпис директора и ђака, као и печат Земљомерске школе. Ваци који су свршили ову школу постављани су за порезнике IV класе. Школу је завршило око 120 ђака.

Школа је престала са радом 31. децембра 1895. године. Исте године је напуштен катастарски премер Краљевине Србије, наредбом министра финансија.

Финансирање школе вршило се из кредита за катастарски премер Краљевине Србије. Првог јануара 1896. године затворени су сви кредити који су буџетом

из 1894. године били одређени за ову школу, осим кредита за плату служитеља и кирију зграде у којој су били смештени материјал и катастарски инструменти.

Нацрт буџета Земљомерске школе обухватао је плату управника, професора и служитеља, набавку књига и осталих наставних средстава за сиромашне ђаке, кирију, канцеларијски намештај, осветљење, огрев, набавку лекова за сиромашне ђаке и остале непредвиђене потребе.

Буџет за школску 1894–1895. годину износио је 22.950 динара.

Школу су завршили четири класе земљомера.

Прва генерација земљомера завршила је четири године теоријског и практичног рада (1890–1894. школска година).

Друга генерација земљомера завршила је четири године теоријског и три године практичног рада (1891–1895. школска година).

Трећа генерација земљомера завршила је три године теоријског и две практичног рада (1892–1895. школска година).

Четврта генерација земљомера је завршила само двогодишњи теоријски теџај (1893–1895. школска година).

На катастарском премеравању Краљевине Србије учествовали су и ђаци Земљомерске школе.

Свршеним земљомерима је дато право премеравања земљишта пре катастарског премера на тражење подносиоца захтева, као и контролисање свршених премера прописаним „Правилма за привремено премеравање земљишта пре катастарског премера“ од 4. децембра 1890. године. Овим премеравањем подносиоци захтева су добијали тачан премер и нацрт земљишта, а самим тим и правилан распоред пореза на земљиште.

Због политичких догађаја у земљи 1894. године прва генерација земљомера је доживела велику неправду. Они су анатемисани и одбачени, као „млади људи који су склони странпутици због чега се у њиховим премерима јављају велике разлике. Нашло се да је било разлике не за један или два чектара, него за трећину или четвртину онога што су људи били плаћали“, тако да им је и сам министар финансија забранио приступ у Министарство. Противно постојећем закону они су остали без службе три године.

Наредбом министра финансија 8. марта 1896. године земљомерима је и званично забрањено премеравање земљишта и контролисање свршених премера, право тога дато је окружним инжењерима и државним подинжењерима.

Остављени без икакве службе поједини земљомери су били приморани да иду у Бугарску која је тада почела са катастарским премером. Један од њих био је и Антоније Новаковић, који је био технички дијурниста у катастарском одсеку, а од 1894. до 31. децембра 1895. године, обављао послове секретара Земљомерске школе. У Бугарској је радио као магаци-

онер код предузетника за мостове Луис Пелерина (Louis Pellerin) на железничкој прузи Софија – Роман.

Наредбом министра финансија 12. јуна 1897. године свршеним земљомерима враћено је право премеравања земљишта, пре катастарског премера, као и осталим стручним лицима која су поменута у распису од 2. маја 1894. године. Одлука је донета на основу извештаја Пореске управе, да окружни инжењери и подинжењери због обавеза у државним и општим пословима нису у могућности да обављају ове послове, што је утицало на слабу, неефикасну наплату пореза.

Министар финансија је 1905. године укинуо „Правила за привремено пре-

равање земљишта пре катастарског премера“ од 4. децембра 1890. године као непотпуна и неупотребљива, а са гледишта државних интереса штетна, посебно због техничких послова. На основу члана 125 Закона о непосредном порезу министар је прописао нова „Правила за привремено премеравање земљишта пре општег катастарског премера земље“ ради регулисања државних дажбина (пореза на земљиште), преко пореских одељења. Привремене премере по овим правилима могла су вршити само квалификована стручна лица која су завршила техничку, Земљомерску школу, Војну академију или другу стручну средњу школу, која је пружала потребна земљомерска знања.

In memoriam

МИЛАН ДУБАЈИЋ

(1929-2007)

Милан Дубајић (3. фебруар 1929, Нови Жедник – 30. април 2007, Суботица), био је учесник Народноослободилачког покрета од 1944. године. У рату је, при Котарском народноослободилачком одбору Доњи Лапац, био курир. Основну школу је завршио у Жеднику, а гимназију у Новом Саду и Суботици. Филозофски факултет (предмет историја са помоћним историјским наукама) студирао је и завршио у Београду 1957. године.

Кратко време је био запослен као васпитач, нешто више од две године ради као професор у Гимназији, а осамнаест година ради као кустос-историчар у Градском музеју у Суботици. Годину и по дана је вршио дужност директора Градског музеја.

У Историјски архив прелази 1. фебруара 1977. године. Као директор те установе радиће до новембра 1993. године. Кратко време до одласка у пензију, фебруара 1994. године, радиће на пословима архивисте.

Још као кустос у Музеју ради на истраживању радничког покрета, као и на проучавању Народноослободилачке борбе 1941-1944. године. За то време организује и приређује више изложби.

По доласку у Историјски архив наставља са научно-истраживачким радом. У штампи и часописима објављује око 150 чланака са тематиком радничког покрета. У посебним издањима су му објављена два стручна рада: „Раднички покрет у Суботици 1918-1921.“ и „Портрети, биографије суботичких револуционара“.

Наводимо још неке од наслова његових радова: „Организација КПЈ и СКЈ-а у Суботици“, „Јосип Кларски и Каћа Л. Милошев, цвет слободе“, „Јосип Мерковић“, „Организација КПЈ и СКОЈ-а у Суботици 1941.“, те рукопис у којем се јавља као коаутор „Предшколске установе у Суботици 1843-1971.“

Био је члан многих комисија, секретар редакције за „Монографију“ која се бавила истраживањем суботичке прошлости, главни уредник часописа „Корени“. У сарадњи више аутора учествовао је у писању дела под називом „Именик жртава Другог светског рата на подручју суботичке општине“, које је изашло у Суботици 2000. године.

Милан Дубајић је у Архиву радио на сређивању архивске грађе која се тича провенијенције Другог светског рата. Тако је архивистички средιο фонд под називом „Збирка материјала о радничком покрету у Суботици 1918-1945.“; уз то је израдио аналитичке описе са картицама. Сумарне инвентаре је израдио за фондове „Градска комисија за ратну штету – Суботица 1945-1946“ и „Среска комисија за ратну штету – Суботица 1945-1946. година“.

Такође је био ангажован у јавном и културном животу Суботице, као и члан СУБНОР-а.

Милан Дубајић ће остати упамћен као коректан директор, колега и сарадник.

Татјана Сегединчев
Историјски архив Суботица

ЈЕСЕЊА АРХИВСКА ШКОЛА У ТРСТУ

У периоду 15-25. октобра 2007. године, у Трсту је одржана *Јесења архивска школа* у организацији Интернационалног института за архивску науку у Трсту и Марибору (IIAS), Државног архива Трста, Универзитета у Марибору и ЦЕИ-а (Central European Initiative).

Наставу је похађало 24 учесника из 10 држава: Албаније, Босне и Херцеговине, Бугарске, Хрватске, Мађарске, Македоније, Црне Горе, Румуније и Србије. Као представници Србије у раду школе учествовали су: **Татјана Мишић** (Архив Србије), **Љубинка Шкодрић** (Архив Србије), **Владимир Иванишевић** (Архив Војводине) и **Беким Алиу** (Архив Косова). Настава је одржавана на енглеском и италијанском језику.

Предавачи су били научници, професори и архивисти из различитих земаља – Хрватска, Француска, Италија, Србија, Канада и Словенија.

историја; К. Кечкеметија, ИЦА – *јуче, данас, сутра*; Б. Бубеника, *Мултимедијални архив* и Ж. Хеђбел, *Архивска етика*.

Законодавство у области примене нових технологија – презентације ове теме (о европском и националном, јужноевропском, италијанском, словеначком и француском законодавству) биле су одржане од стране предавача из бројних земаља који су истакли чињеницу да исти проблеми постоје, али да, на жалост, идеална решења нису пронађена. Ово је велики изазов за све земље, а посебно за оне где су донете или треба ускоро да се усвоје нове законске норме. Предавања на ову тему изложили су: Ђ. Пензо Дориа, *Евројско и национално законодавство*, Ј. Поповић, *Архивско законодавство Југоисточне Европе*, Д. Крнел-Умек, *Нови медији у словеначком архивском законодавству*, К. Кечкемети, *Улога*

идејом да постану општи архивски језик и буду усвојени од стране свих архивских делатника.

Управљање електронским подацима – ово је тема од великог значаја у модерном пословању и развоју архивске науке, јер су за професионални третман докумената неопходна савремена знања и вештине да би се решили ови актуелни проблеми. Један од основних проблема односи се на дуготрајну заштиту електронских података и медија који се показују као флексибилнији за кориснике, али с друге стране непоздани су када је сврха заштите, очување и трајност у питању. У склопу ове теме полазници школе су учествовали у раду радионице др Мирослава Новака.

Током трајања школе архивисти су свакодневно радили на превођењу речника стандардних архивских термина (мултијезички IIAS речник).

Учесници су, такође, обавили неколико студијских посета *Државном архиву Трста*, *Градском архиву Трста* и *Архиву Јадранској осигуравајућег друштва* (РАС).

По завршетку студија учесници су имали прилику да се упознају са неколико чланова Међународног института архивских наука који су им изнели сопствена искуства из области архивистике и архивске традиције земаља из којих долазе.

Последњег дана школе, учесници су присуствовали *17. интернационалном архивском дану* на коме су слушали реферате многобројних излагача који су се односила на електронске податке, где су своја искуства изнели представници архива из Индије, Канаде, Словачке, Русије, Словеније и Хрватске, као и на тему приватних архива о чему су говорили представници Словеније, Италије, САД, Србије, Белорусије, Мађарске, Пољске, Шпаније, Хрватске и Израела. На овом скупу полазници су изнели своја искуства и поднели извештај о раду школе.

Татјана Мишић
Љубинка Шкодрић
Архив Србије

Полазници архивске школе у посети Државном архиву Трста

Теме предавања покриле су широк спектар архивских проблема, фокусирајући се на неке основне теме као што су: *Улога и професионализам архивиста*, *Архивско законодавство које се односи на примену нових технологија*, *Међународни архивски стандарди*, *Управљање електронским подацима*.

Улога и професионализам архивиста – иако позив архивисте има старе корене и правила, развојем друштва, модерна организација администрације и електронско пословање повећавају изазове на пољу архивистике, стога у 21. веку архивисти морају да се ослане на традиционалне архивске науке узимајући у обзир и најновије развојне методе. Предавачи су углавном наглашавали да модеран свет покреће дебат о слободном приступу документима и заштите приватних података и истицали да архивисти у том смислу морају балансирати између ова два принципа придржавајући се закона и професионалне етике. Међу предавањима нарочито су се истакла излагања П. Старчића, *Архивистика и*

улога у архивским установама и *присућу архивима*.

Међународни стандарди у пољу архивистике – Најновији стандарди се односе на дескрипције разних нивоа архива, ствараоца и институција које чувају архивску грађу (ISAD/G, ISAAR/CPF, ISIAH). Ови стандарди су представљени са

Заједнички снимак за усвојену

КРАТАК ПРЕГЛЕД РАДА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ГРАДА НОВОГ САДА У 2007. ГОДИНИ

Од свог оснивања, 1954. године, иако смештен на најатрактивнијој локацији, на Петроварадинској тврђави, са предивним погледом на град Нови Сад, Дунав и Фрушку гору, простор у којем је смештен није мењан. Самим тим и није адекватан за установу која тежи да постане научна институција за изучавање локалне историје. После дугог времена успели смо да оспособимо простор за рад са странкама и истраживачима а да се документи не износе из депоа, што нам је било од приоритетног значаја.

Поред техничких послова, рада спољне службе на терену и сређивања фондова, Архив је у току ове године презентовао свој рад поставком изложбе *Хронологија урбаног развоја града Новог Сада до 1941. год.* аутора **Десанке Ступар** и **Драгана Латиновић** са штампаним каталогом преведеним и на мађарски језик. Од маја до септембра, изложба је гостовала у Архиву главног града Будимпеште у Мађарској, у присуству заменика министра за културу Републике Мађарске, заменика градоначелника Будимпеште, градоначелнице

Новог Сада, амбасадора Републике Србије и аташеа за културу, и представника малобројне српске заједнице из Будимпеште.

Сарадња са овим Архивом се одвија и на плану стручне сарадње и размене искуства тако да је екипа од четири стручњака преводила грађу са српског језика. Слична сарадња се одвија и са Државним архивом Мађарске, са којима имамо потписан протокол о сарадњи и обрађујемо документа која се односе на период од почетка XVIII до XX века.

Осим ових активности, сарађивали смо са колегама из осталих архива, тако да је **Југослав Вељковски** презентовао свој рад у Тузли на симпозијуму који се односи на рад спољне службе, **Драгана Латиновић** ради заједнички пројекат са Архивом Републике Српске о печујским Бошњацима на основу докумената и грађе из Архива Печуја. Виши архивиста **Милорад Бешлин** у Сарајеву са темом *Основне евидениције о архивској грађи у републичким архивима у електронском облику.*

Поводом *Досијејевих дана* који се одржавају у Новом Саду од 27. до 29. но-

вембра, архивски саветник **Десанка Ступар** презентује реферат *Нови Сад – урбани праг.*

У периоду од 11. септембра до 3. октобра Историјски архив из Пожаревца је гостовао са изложбом *Окруј њо жаревачки у њивреди српске буржоаске државе.* Изложба је отворена у сарадњи са Музејом града Новог Сада а слична изложба ће бити и у децембру месецу у сарадњи са издавачком кућом „Прометеј“ која би била пратећа манифестација књиге нашег колеге **Војислава Пушкара** о старим називима улица Новог Сада.

Друштво архивских радника Војводине је у Сенти, од 20. до 23. октобра, организовало семинар *Уређивање фондова из периода 1748-1918. на мађарском језику*, архивиста **Милован Цветановић** је учествовао у раду семинара.

Из свега изложеног може се видети да је колектив у току 2007. године био врло активан и да су у рад били укључени углавном сви радници.

Драгана Латиновић
директор Историјског архива града Новог Сада

ИЗЛОЖБА ЗБИРКЕ VARIA ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА НИШ

У склопу промоције часописа *Пешчаник* одржане у холу Архива 1. новембра 2007. године, отворена је и изложба изабраних докумената из збирке VARIA аутора **Мице Ђенић**, вишег архивисте.

Сама изложба била је подељена у неколико сегмената где су представљена акта од најстаријег документа бакротиска из 1737. године – Турска предаја града Ниша аустријанцима до политичких плаката из бурних деведетих година 20. века. Овај распон од 260 година представљен је разним сведоцима времена почев од: *Најстарија докумената, Моравска бановина, Ујрава у Нишу, Просветија и култура, Српска православна црква, Хуманитарна друштва и удружења, Познајте личности, Избори и НОБ.*

У првом сегменту *Најстарији докуменати* посетиоци изложбе могли су се упознати са историјом Ниша као турском вароши, српска варошица и нада све друге престонице Србије. Сведоци тога су конвенција о предаји ослобођеног града српској војсци, проглас Кнеза Милана Обреновића поводом ослобођења града и беседа кнеза Милана Обреновића на заседању Народне скупштине у Нишу 1878. године.

Сегмент *Моравска бановина* приказује оно мало докумената што је преостало од архивске грађе бановине ако се зна да је целокупна архива Моравске бановине страдала у поплави 1948. године.

Историјат градске власти кроз архивску грађу представљен је сегментом *Ујрава у Нишу*. Најстарији документ овог дела је Буџет града Ниша из 1904. године а последњи из 1943. године.

Просвета и култура на југу Србије почела је да се развија после ослобођења од Турака и документа овог сегмента везана су за период када је Ниш доживљавао културни препород пре Првог светског рата и у периоду после рата.

Српска православна црква је представљала извор писмености у годинама Турске власти, о чему сведоче неколико докумената из XVIII и XIX века. Сачувано је и писмо католичког свештеника Иво Гризогона надбискупу Алоју Степинцу упозоравајући га о уништавању Срба у НДХ.

Хуманитарна друштва и удружења су представљена у сегменту изложбе са осам докумената, од краја XIX века до Другог светског рата. Овде су представљена документа Црквене дружине „Бранко“, Удружења Нишлија у Београду и документа хуманог удружења „Српска мајка“ из Алексинца.

Група докумената у целини *Познајте личности* приказују интересантна акта која сведоче о др Владану Ђорђевићу, Ђоки Јовановићу, Драгиши Цветковићу, Иву Андрићу и Бранку Миљковићу.

Политички живот у Нишу отпочео је одмах након ослобођења Ниша 1878. го-

дине. Презентовани документи су фрагментарни приказ политичких хтења појединих странака. У делу изложбе под називом *Избори* представљени су политички програми партија и странака које су деловале у Нишу од 1882. до 1996. године.

Период НОБ-а представљен је сведочанствима о тешким данима који су наступили након пропасти и окупације Краљевине Југославије. На изложби су заступљена документа народнослободилачке војске, Четничког покрета, Српске државне страже као и сведочанстава логораша из Матхаузена и логора „Црвени крст“.

Изложбу збирке VARIA Историјског архива Ниш чине 106 докумената сврстаних у девет сегмената. Изложба је привукла велику пажњу нишке јавности, употпунивши промоцију часописа *Пешчаник*.

Бобан Јанковић,
Историјски архив Ниш

ПУН ДОПРИНОС КУЛТУРИ ГРАДА

У току септембра месеца Историјски архив Београда из својих фондова и збирки приредио је две изложбе, промоцију књиге и организовао вече посвећено балетском уметнику **Милораду Мишковићу**.

Историјски архив Београда, 10. септембра 2007. године, у Свечаној сали Скупштине града Београда, приредио је вече – сусрет посвећен Милораду Мишковићу, интернационалној балетској звезди, кореографу, уметничком директору УНЕСКО-а, почасном председнику међународног плесног савета УНЕСКО-а и господину **Дезмонду Гинису**, оснивачу и председнику Ирског Џорџијанског друштва за заштиту архитектонског наслеђа и окружења, који је због постигнутих резултата у заштити и промоцији европске баштине добитник награде Организације Еуропа Ностра за 2005. годину.

У оквиру сусрета, приређена је изложба са постерима и костимима из представа Милорада Мишковића, пројектован је документарни филм о Мишковићу, а балетски пар из Народног позоришта извео је дует из другог чина балета *Лабудово језеро*.

Део личног фонда господин Мишковић предао је Историјском архиву Београда.

Из фонда БИТЕФ у Галерији Историјског архива Београда, 14. септембра 2007. године, отворена је изложба *Велике награде БИТЕФ-а*. Поводом четрдесетогодишњице манифестације нових позоришних тенденција, а очи почетка 41. БИТЕФ-а из грађе од око 450 кутија, односно 52 метра, јавности је презентован материјал из првонаграђених представа, кроз атрактивну визуелизацију позоришне сцене.

Поред одлука међународног стручног жирија о додели Велике награде, на изложби су приказане уметничке и друге фотографије представа, програми, афи-

ше, плакати, илустровани материјал и књиге утисака.

Вече Мишковића

Међу добитницима Велике награде су представе: *Бесни Орландо* у режији Луке Ронконија, *Ваљани ваљак* у режији Жан-Пол Фербиса и Фредерика Фламана, *Хамлеј* у режији Јурија Љубимова, *Снаха* у режији Питера Гила, *Три сесџре* у режији Тамаса Ашера, *Миса у а-молу* у режији Љубише Ристића, *Тийаник* у режији Јосе бан Тојл, *Икаров њад* у режији Фредерика Фламанда, *Школа за будале* у режији Андреја Могучија и друге.

Изложбу су отворили госпођа **Борка Павичевић**, драматург и дугогодишњи сарадник на БИТЕФ-у и господин **Јован Ђирилов**, уметнички директор БИТЕФ-а.

У манифестацији *Дани европске културне баштине* који су одржани у Београду од 20. до 22. септембра 2007. године Историјски архив Београда партиципирао је са изложбом Кућа Вељковић – *Историја породице – историја Београда*.

Изложба је отворена у породичној кући, а јавности су презентована службена и лична документа, фотографије, преписка (део преписке су дописне карте заробљеника Првог светског рата упућене Војиславу Вељковићу са молбом да помогне породицама у Београду, као и заробљеницима у логорима), програми и артефакта.

Ова београдска породица, пореклом из Параћина, дала је српском друштву неколико политичара, министара и високих официра. У политичком животу први се појављује Јован Вељковић (1795-1874), затим његов син Стојан (1831-1925) и унуци Војислав (1865-1931) и Јован (1862-1945). Углавном су били чланови Либералне странке, Народне (Националне), а касније Демократске. Војислав Вељковић је од краја 1916. до 1917. године, за време окупације, био председник Београдске општине.

Породица Вељковић је била у блиским родбинским везама са породицама Цукић, Петронијевић, Лешјанин, Маринковић и др. Ова породица је имала неколико дворских дама на двору краљице Наталије Обреновић.

У Свечаној сали Скупштине града Београда, 24. септембра 2007. године, Историјски архив Београда промовисао је књигу *БИТЕФ/ 40 година нових изборних тенденција*.

Вељковић њостјавка

Реч је о публикацији обима 300 страна која је тематски подељена на целине које одсликавају оснивање фестивала, његова радна тела, главне и пратеће програме, разговоре са ствараоцима на округлим столовима, организационе одборе, чланове жирија, преписку са значајним личностима из позоришног мљеа (Брук, Чули, Вилсон, Гротовски, Штајн, Ронкони, Ричи, Љубимиови и други), занимљива дешавања из дневних билтена.

Уз значајне податке са свих досадашњих манифестација, публикација садржи обиље фотографија, факсимила докумената (међу којима и факсимил Специјалне награде Европске позоришне уније додељене БИТЕФ-у 2000. године), плаката, програма, увода из каталога (у којима су на најбољи начин одсликани правци којима се кретао БИТЕФ током 40 година трајања), прес клипинга.

Уводну студију о БИТЕФ-у и његовој улози у позоришном животу написао је Јован Ђирилов, дугогодишњи уметнички директор БИТЕФ-а, а уводну реч је написала др **Бранка Прпа**, директорка Историјског архива Београда, која је и главни и одговорни уредник публикације.

Килибарда Олга
Историјски архив Београда

Постјавка изложбе БИТЕФ-а

СТРУЧНА ЕКСКУРЗИЈА РАДНИКА АРХИВА СРБИЈЕ

У сећањима свих нас остале су упечатљиве слике Сент Андреје, Будима, Пеште, Прага, Карлових Вари. У потрази за новим сазнањима, али како и други народи баштине своју историју и културу, уверили смо се да је прошлост за њих светиња. С љубављу се негују стара здања, градске четврти препознатљиве из прошлости, чак и оне у којима су некада живели Срби (Сент Андреја и Будим), задивљујуће катедрале (грађене и по пет векова), споменици оснивача градова и држава, градитеља, архитеката, уметника...

Сент Андреја нас је задивила амбијенталном мирноћом, тихог и нетакнутог града, али и брижљиво сачуваним споменицима који чувају успомену на Вука Караџића и Јакова Игњатовића. Усамљена српска православна црква чува успомену на време када је у Сент Андреји живело око 40.000 Срба. Сада је празна, а усамљени свештеник, тихо, хришћански, како то свештеник може, казује да данас цркву посети 14-оро преосталих Срба. Утрнули смо од сазнања да у Сент Андреји више неће бити Срба. Скрушени, исто онако као и наш свештеник, напустили смо цркву...

Задивљујући шарм Будима у ноћном обиласку: стара здања, јединствени на свету мостови који спајају Будим и Пешту, али и мала четврт у којој су некад живели Срби (а која се сада рестаурира) утисак је који остаје трајно.

Праг је прича за себе. Засенио нас је својом оригиналношћу. Упозорио нас је да се прошлост негује. Карло Велики као и данас живи. Историјски догађаји, митови, легенде, чине богату причу града који је био стециште научника, уметника, али и бунтовника. Одгонетнули смо време када је Прашки универзитет (XIX век) привлачио наше научнике, писце, уметнике...

У новом делу Прага застали смо пред здањем на којем пише: Државни архив.

Државни архив у Прагу

Модернистичко архитектонско здање, започето 1992. године, завршено 1998, а опремљено и усељено 2002. године скривено је у себи комплетну причу о граду Прагу и држави Чешкој.

У згради од 13 спратова изнад и два испод земље, посебном зградом управе, са савременим лабораторијама за конзервацију, недодирљивим депоима, изузетно богатом библиотеком и савремено опремљеном читаоницом, задржали смо пажњу на онај делић богатог архивског блага који нам је презентирала госпођа **Емилија Бенеш**, помоћник директора Државног архива.

Њена прича о архиву имала је свој мото: „Ред је подвучени мото архивисте“. Ред је заправо почетна тачка свих дневних активности архивиста у раду са архивским фондovima и колекцијама које се чувају у архивском фонду. Архив је под патронатом државе Министарством унутрашњих послова, па је јасно да је у том смислу и обезбеђен.

Држава има традицију архивистике започела је у XVIII веку а 1860. године и први покушаји оснивања школе, да би већ 1919. године била установљена трогодишња државна архивистичка школа, а 1948. године је на Филозофском факултету основана група историје и архивске студије. На Карловом универзитету је 1964. године основана група архивистике.

Са 1485. фондова или 112.000 дужних метара архивске грађе, збирки и колекција чешко архивско благо је заиста импозантно. Најстарији документ је из XII века: Цар Фридрих I одобрава војводи Владиславу да носи дијадему на дане светковина (1158).

Спољашњи изглед зграде као архитектонски уникат, високи степен опреме и смештај архивске грађе по свим могућим стандардима из литературе тешко је описати.

Мица Ђенић

Историјски архив Ниш

МИШЉЕЊА

На изборној скупштини, децембра месеца 2005. године, у просторијама Архива Србије, где су учествовали представници свих архива Републике Србије, усвојено је име Друштва – *Друштво архивиста Србије* – које је требало да настави традицију Друштва архивских радника Србије. Претпостављам да је осмишљено као друштво које би окупљало све нас, не тако бројне архивске раднике у Србији, без обзира на службу у којој радимо и са каквом стручном спремом. Иако су намере биле најчасније, и иако је име одабрано на основу закључака Међународног архивског савета, мислим да је избором самог имена направљен велики пропуст, јер реч „архивиста“ у српском језику има изразито јасно значење, те су њиме запостављени запослени у архивској служби са нижом стручном спре-

мом од факултетске. Запослен сам у Архиву Србије већ скоро шест година на пословима архивског помоћника у депоу, вероватно не бих изразио овакво своје мишљење да нисам у фази израде дипломског рада на Филозофском факултету у Београду, смер историја, те ћу вероватно једног дана постати архивиста.

Овим бих хтео да предложим промену имена у неко прикладније из кога неће бити искључени и архивски службеници са нижом стручном спремом. Поред старог имена, познато ми је да је господин Миле Станић из Архива САНУ, предложио име *Српско архивистичко друштво* које би, сем што би спојило прошло време архивске струке са садашњим, оставило и леп назив за будуће генерације.

Саша Ружесковић

ИЗЛОЖБА САМО УВОД ЗА ДАЉУ САРАДЊУ

Када смо приликом отварања изложбе „Белгијска Пруга – 120. година од прве индустријске пруге у Србији” 1887. године на релацији Вршка Чука – Радујевац (аутор Небојша А. Јовић), маја месеца ове године, рекли, а његова екселенција, амбасадор Белгије у Србији, г-ђа **Денис де Хауер** потврдила, да је изложба само увод у даља истраживања и даљу сарадњу, то се, ево, овом приликом и остварило и то на најбољи могући начин – поклоном Архива Министарства иностраних послова Белгије Историјском архиву у Неготину и то: INVENTAIRE DES ARCHIVES DE LA SOCIETE GENERALE DE BELGIQUE S.A. Deuxième versement, 1822-1982, René Brion et Jean-Louis Morgeau (Инвентар Архива Акционарског друштва „Societe Generale” из Белгије, допуњени фонд, 1822–1982, Рене Брион и Жан-Луј Моро), односно докумената који се тичу привредне историје нашег краја а односе се посредно или непосредно, између осталог, и на ову прву индустријску пругу у Србији.

Наиме, г-ђа Франсоаз-Мари Пеманс (Francoise-Marie Peemans), из дирекције Архива Министарства иностраних послова Белгије, је поменула приликом своје посете, да се ови документи налазе у краљевским, односно државним архивама у Белгији, и да је спремна да на наш захтев замоли своје колеге из краљевских архива да скенирају те документе и да нам их потом проследи електронским путем.

Можда оваква сарадња и није случајна јер умногоме постоји сличност у историјском погледу између Србије и Белгије, малих европских земаља, које су се сопственим снагама бориле за независност, за економску самосталност и одређено место међу другим европским земаљама.

Белгија је после устанка у Бриселу (августа 1830) и проглашења независно-

сти на челу са краљем Леополдом првим из куће Саксен-Кобург ступила у период мирног развика, тако да је она већ пре Првог светског рата ушла у ред најразвијенијих земаља Европе. Те 1830. године када је Белгија стартовала као политички независна од Холандије, она је већ била најиндустријализованија земља на европском континенту, са технички најбоље опремљеном привредом.

Када је Белгијско посланство у Србији отворено 1884. године, било је буквално засуто поштом, где се преко 50 фирми из Белгије јавило и интересовало о стању привреде у Србији.

Као један од резултата тог интересовања је и непосредна реализација пројекта прве пруге узаног колосека у Србији 1887. године када је почела изградња и 1888. када је изградња завршена, дакле само неколико година од завршетка изградње прве пруге нормалног колосека у Србији (тзв. путничке пруге), на релацији Београд-Ниш-Врање.

Можда би до изградње железнице у земљи дошло и раније, али Србија је до стицања независности 1878. године, због свог вазалног положаја спрам Отоманске империје, наилазила на велике тешкоће и препреке и у овом погледу. Ова пруга је ишла тимочком долином, од рудника Вршка Чука до дунавске луке у Радујевцу. У народу а и касније је била позната као „белгијска пруга”. Др Никола Вучо о томе каже: „Пруга Вршка Чука – Радујевац била је прва изграђена пруга узаног колосека у Србији, и њоме се превозио угљ из рудника Вршка Чука. Повластицу за грађење ове пруге добило је Белгијско анонимно друштво 1887. и оно је истовремено имало концесију за експлоатацију овог рудника, а служила је и за превоз путника. Пруга је коришћена и за превоз бабра из Борског рудника, као и за превоз рударске машинерије и друге робе за цео Тимочки крај.”

Ми из Историјског архива у Неготину смо захвални г-ђи **Пеманс** и Архиву Министарства иностраних послова Белгије на поклоњеном списку инвентара – документацији, као и г-ђи **Мили Ђуровић**, званичном преводиоцу Белгијске амбасаде, на стрпљењу и помоћи у непосредној комуникацији оствареној приликом ове посете, где је госпођа **Пеманс** на конференцији за штампу, уприличеној за ову прилику у просторијама Архива у Неготину, рекла следеће:

Најпре вам се захваљујем како сте нас примили овде у Неготину, на вашем срдачном дочеку који улива њуна наде и који

ме је ипростио изненадио. Пре свега рећи ћу нешто о разлозима моје посетe.

Преасходно ми треба савијати у један историјски контекст. Наиме, 1830. године Белгија се осамостаљује од Холандије. Те године 1830. ова мала држава која се ствара јуби огромно иржистије, она јуби својим формирањем иржистије Холандије, али и иржистије Холандских колонија. Дакле, да би остварила ова држава мора да ипрости своје границе, да створи нова иржистија. С тога је Белгија широм свега у ипериоду између 1830. године и краја XIX века створила чипаву мрежу конзулата иако да су, уствари, конзуларна иреставништва иретиходила нашим дипломатским иреставништвима.

Стиварање ове мреже конзулата иде уипредо са стиварањем ириваиној сектиора у иностранству. Тај ириваино сектиор обухвата руднике угља, заштим експлоатацију ивожжа и олова, итрамваје, железнице, стипкло, а у неким земаљама и шећер. У овај контекст треба смешити иприсуство Белгије у Србији у XIX веку. Знаше да су у бројним суседним земаљама често итрамваји и железница белгијској порекла. Тако, ипримера ради, у Украјини, где сам била у једној истој оваквој врсти мисије, у ирадovima ипоути Кијева и Одесе, ипостоје итрамваји који су белгијској порекла и у тим ирадovima људи имају иретије који су радили на изградњи ових итрамваја, и још увек су на ипач начин везани за њихову изградњу. Дакле, ширење овој белгијској сектиора у иностранству остварило је итраја у сећању народа и то је оно што је весело и што је можда најинтересаније али, иакође, итрајови остварили су у архивима.

Конкретно, аспекти моје посетe овде јесте размена архивских иодајака. Постоје два различита архива у Белгији која садрже иодајке о белгијским инвестицијама у Србији.

Први фонд се налази сачуван у архивама Министарства спољних послова Белгије. Дакле, ипач фонд садржи иодајке о изградњи железница, итрамваја, рудника, заштим, о ипозајмицама које су давали ирадови и државе а иакође укључује и ипизв. „Привилејовано друштво за ирављење шипица”. Један део докумената које смо ипроследили нашим српским иријаштељима овде, уиправо се налази у ипим фондovima. Ми смо ипроследили ите документе који су им били ипиредни за ирављење изложбе о белгијској ирзуи.

Други фонд се не налази у Архиву Министарства спољних послова већ у ономе што ми називамо ипштим архивама, а то су Краљевски архиви, односно Државни архиви. У оквиру тих државних архива

налази се одељење које се посебно бави ирикуљвањем и валоризацијом података о предузећима. И, уједно колеге историјари из овог одељења су пронашли документа друштва „SOCIETE GENERALE DE BELGIQUE”, односно АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА „SOCIETE GENERALE” ИЗ БЕЛГИЈЕ које је у XIX веку било основа економије и финансија у Белгији. У оквиру архиве овог друштва можемо пронаћи и архивске податке о предузећу „L’Industrielle Serbe”, односно „Индустрија Србије”, иако да овде имам један извод из годишњег извештаја Акционарског друштва „SOCIETE GENERALE” за 1887. годину. У том изводу налазимо цитат који у јошвиној објашњава разлог постојања предузећа „Индустрија Србије”, иде се у тексту каже да је предузеће „Индустрија Србије” основано као Белгијско акционарско друштво у циљу експлоатације лежњих каменог уља у Србији. Његов стварањем дозвољава да, иакође, оснива индустријска друштва или да се за њих интересује. Дакле,

одговорни у АД „SOCIETE GENERALE” су дошли до закључка да постојање квалитетних зграда у једном ширем подручју у Србији идућа наду да ће се интерес за Србију исплатити за онај капитал који ће се уложити у предузеће. Дакле, видимо да је ово једна капиталистичка логика.

Шта налазимо у овим архивама? То су: Стварањем и Конвенције овог друштва, затим уговор за извођење студија, пројекта и прерачуна за израду идуће нормалног колосека овде у Нејошину и Зајча-

ру и идуће предмет историје још од 1887. године. Дакле, налазимо читаву серију идућа, односно кореспонденције која се размењивала за време рата, укључујући и само стварање предузећа, затим власнички листови добара, идућа и интереса белгијских у Југославији.

Такође, налазимо унутра документа која се идуће генералне стварањем и рачуноводства. Дакле, сви ови документи се односе на период од оснивања предузећа 1887. године до његовог стварања 1897. године.

Значи, ово је конкретна стварања наших размена. Ми размењујемо инвентаре како бисмо сагледали заједничку историју. То су инвентари које смо ирикуљили овде и онде и можда у будућности у Белгији нешто и учинимо по том идућању – можда ћемо организовати неку манифестацију.

Ненад Војиновић
Историјски архив Неготин

ПРИКАЗ ИЗЛОЖБЕ „ДОБРОТВОРИМА С’ ПОШТОВАЊЕМ”

Иако заузима значајно место у српској историји, задужбинарство није привлачило већу пажњу историчара. Зато је значај изложбе Историјског архива Пожаревац, *Доброћворима с’ поштовањем*, аутора **Слободанке Чолаковић**, архивског помоћника, далеко већи. Изложбу је, 9. октобра 2007, у Дому Војске у По-

ва, *Доброћвори и доброћворни фондови, задужбинари и задужбине, Улози идућег новца у новчане заводе и закуп фондовских и задужбинских зграда и земље – ириходи фондова и задужбина, Обавезе по идућем и Годишњи извештаји о раду и финансијском пословању задужбина*. У оквиру тих тематских целина приказано је мноштво документа и фотографија који свеобухватно приказују настанак, сврху и функционисање задужбина и доброћворних фондова. Уз фотографије задужбинара, њихове текстове, статуте и оснивачка акта, фотографије задужбинских зграда, спискове завештаних имања, зграда, станова и локала, уговора о закупу, преписе уложних књижица, изложена су с посебном пажњом и документа

документа *Обједињеног фонда Доброћвори и задужбинари Браничевског округа*, који чине највећи део експоната, изложени су и списи оставина *Среског суда Пожаревац*, фонда *Црква Св. Николаја*, изводи из *Збирке црквених мајичних књижа*, чланци из листа „Грађанин”, закони, фотографије задужбинара из фонда *Слоја...* Монотонија архивских документа складно је развијена фотографијама **Живислава Антонијевића** које приказују данашње стање задужбинских зграда. Квалитетна дигитална штампа скенираних оригиналних документа допринела је доживљају аутентичности и елиминисала ризик излагања оригинала. Уз изложбу је приређен *Капитал* у форми Power Point презентације посебно одабраних документа. Због настојања аутора и организатора да се изложи грађа која се пре свега чува у депоима пожаревацког Архива, нису обрађене и неке од задужбина са овог простора чија грађа се налази у Архиву Србије и Архиву Војводине. Ипак, аутор се побринуо да и њима, као и свим српским задужбинарима исказе поштовање, наводећи на посебном панелу списак задужбинара о којим се задужбинама архивска грађа чува у Архиву Србије. Уз похвале аутору и организатору на одабору теме морамо приметити да је изостало смељење истицање чињенице да су неке од задужбинских зграда, губећи своју функцију у социјалистичкој Југославији, данас постале предмет подивљаје приватизације. Тиме би Архив као институција показао да не живи само у прошлости коју чува, већ да, из угла прошлости, говори и у име садашњости.

Слободанка Цветковић
Историјски архив Пожаревац

Директор Архива Србије Мирослав Перисић отивара изложбу

жаревцу, отворио директор Архива Србије **Мирослав Перисић**. Рад на овој изложби уследио је као резултат архивистичког сређивања и обраде *Обједињеног фонда Доброћвори и задужбинари Браничевског округа*, а који обухвата грађу 10 фондовских институција. Темељно и систематично сређивање засновано на одличном разумевању функционисања задужбина и фондовских институција резултирало је исто таквом изложбеном поставком. На укупно 38 панела приказана су 192 експоната. Они су тематски подељени у пет целина: *Законска реулашти-*

која говоре о испуњавању фондовске-задужбинске сврхе. У делу који се односио на обавезе фондовских институција према својим оснивачима, приказани су документи који се односе на одржавање помена и парастоса задужбинару, подизање и одржавање надгробног споменика, поправке и одржавање фондовских зграда, испуњавање дуга према држави (порези, прирези и др.), осигурање имовине задужбине-фонда. На крају су дати годишњи извештаји о раду задужбина. У реализацији изложбе коришћена је грађа Историјског архива Пожаревац. Осим

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ „РАС” НОВИ ПАЗАР

Историјски архив „Рас” је институција културе која се бави заштитом, чувањем и презентацијом архивске грађе на подручју Новог Пазара, Сјенице и Тутина.

Иницијативу за формирање једне овакве институције покренула је група одборника а реализована је на седници Народnog одбора Среза Нови Пазар 23. марта 1956. године, када је донето решење о оснивању државног архива за подручје Среза Нови Пазар. Међутим, у пракси рад Архива није заживео првенствено због недостатка одговарајућег кадра, смештајног простора и финансијских средстава.

Укидањем НОС Нови Пазар 1959. године, територија овог среза улази у састав НО Среза Краљево а убрзо је дошло до формирања Историјског архива у Краљеву (27. децембра 1960) чија се територијална надлежност протезала и на подручје Новог Пазара, Сјенице и Тутина.

Историјски архив Краљево врши заштиту архивске грађе на овом подручју до 1975. године, када је на седници СИЗ-а културе општине Нови Пазар донето решење о оснивању Архивског одељења у Новом Пазару, које од 1975. до 1980. године ради у саставу Историјског архива у Краљеву.

На седници Самоуправне интересне заједнице културе од 26. јуна 1980. године донета је Одлука о издвајању архивског одељења у Новом Пазару из састава Историјског архива у Краљеву и формирању самосталне установе која ће радити под именом Историјски архив „Рас” у Новом Пазару.

Исте године Архив је добио на коришћење бившу зграду правосудних органа која је адаптирана за потребе Архива. Зграда је 1986. године проглашена за споменик културе. Данас Историјски архив „Рас” користи 435 м² површине, односно 2 депоа са 11 мањих просторија у којима је смештена архивска грађа и три радне просторије, што није довољно за несметани рад и развој архивске службе на овом простору.

Од оснивања до данас Архив у Новом Пазару прикупио је 300 архивских фондова и збирки, 7.000 фотографија, 7.500 микроснимака и 6.500 копија разне провенијенције. Касно формирање Историјског архива „Рас” у Новом Пазару у великој мери је утицало на број фондова и збирки, као и на количину преузете архивске грађе.

Стручни рад у Архиву одвија се преко службе за заштиту архивске грађе ван Архива. Радници ове службе евидентирали су 270 регистратура над којима врше надзор и пружају стручну помоћ. Служба за сређивање и обраду архивске грађе у складу са годишњим програмима

сређује и обрађује архивску грађу по важности и приоритету.

Најстарија архивска грађа која се чува у Архиву је „Оријентална збирка” а у оквиру збирке најзначајнији су Сицили – судски протоколи настали у периоду од 1766-1768. године. Поред Сицила, збирка садржи и велики број књига верске садржине, али и књиге из области књижевности и уметности. Грађа је писана на османском, арапском и персијском језику, мада има грађе и на српском језику. Поред збирке, треба издвојити фондове који су настали по ослобођењу ових крајева од Турске царевине 1912. године, као и фонд „Поглаварство општине Рибариће” који је настао у периоду аустроугарске окупације. Најбројнији и најбоље сачувани фондови везани су за период од 1945. године до данас.

Од оснивања до данас Архив је организовао већи број изложби на теме значајних историјских догађаја и културно-просветног живота ове средине.

Поред основне делатности, Архив у Новом Пазару се бави издавачком делатношћу. Сарадња радника Архива са спољним сарадницима омогућила је Архиву да се 1994. године појави као издавач. Од тада, па до данас, Архив је самостално или у сарадњи са Завичајним музејом „Рас” у Новом Пазару издао десетак публикација које се односе на локалну историју.

Архив поседује стручну библиотеку са 2.000 наслова и за све књиге урађен је ауторски и тематски каталог.

Стање кадра за протеклих неколико година се побољшало, али треба рећи да још увек није задовољавајуће, с обзиром на све сложеније послове које Архив обавља и које ће обављати у наредном периоду.

Почетком 2007. године Архив је на седници Стручног већа донео одлуку да се отпочну послови на изради Водича кроз архивску грађу Историјског архива „Рас” у Новом Пазару. На истој седници формиран је приређивачки одбор кога чине: **Зоран Поповић, мр Хивзо Голош, Сузана Спасовић, Есад Муртезић и Ферид Шкријељ**, радници са дугогодишњим искуством у Архиву.

Упоредо са припремом текстова, у Архиву је извршена провера одређеног броја фондова, првенствено фондова за које нису урађени сумарни инвентари. Код ових фондова утврђен је тачан број књига, инвентарних јединица као и количина архивске грађе изражена у дужним метрима.

Приређивачки одбор се током израде Водича суочава са одређеним стручним проблемима који се пре свега односе на категоризацију архивске грађе и разграничење архивских фондова. Проблем разграничења посебно је изражен код фондова: Општинских органа за прекршаје, Друштвеног правобраниоца самоуправљања, Јавног правобранилаштва као и код фондова установа средњошколског образовања.

У договору са Редакцијом за издавање „Водича кроз архивску грађу Србије”, Архив у Новом Пазару је ове проблеме отклонио, али појава ових и сличних проблема у многоме успорава рад на изради Водича. Послови на изради Водича кроз архивску грађу Историјског архива „Рас” у Новом Пазару су у току и ми се надамо да би овај изузетно значајан пројекат могао бити завршен до краја марта 2008. године.

Зоран Поповић
Историјски архив „Рас”

Зграда Историјског архива „Рас” у Новом Пазару

НОВА ЗГРАДА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА УЖИЦЕ

Народна изрека да „ко чека тај и дочека“, у случају Историјског архива у Ужицу заиста има праву потврду. Да ли то што Архив пуни 60 година од свог оснивања или су се „скоцкале све коцкице“, углавном, на помоћу је коначно решење значајног проблема за културу Ужица и целог златиборског управног округа, на коме живи преко 330.000 становника различите вероисповести и на ком Архив врши своју надлежност. Добијање савремене, функционалне и архитектонски лепе зграде, која ће бити у служби архивистике, сигурно ће имати снажан одјек на решавање смештаја и нормалног рада других архивских установа у Републици.

Према пројекту, ова зграда је требало да има 800 м² корисног простора, с тим што је скоро више од 400 м² требало да заузму депои. Посебно су ојачани носећи зидови, имајући управо у виду количину грађе коју је требало сместити у депое. Оно што је битно истаћи је да зграда није имала грађевинску дозволу и да је градња фактички била нелегална. Ово је још једна недаћа коју је требало што пре решити. После овог сазнања, убрзо се приступило легализацији и изради новог пројекта, јер је у међувремену Архиву, на опште изненађење а велико задовољство, дозвољено проширење локације. Архив је врло брзо спровео све законом предвиђене поступке и то од израде поновног идејног пројекта, пројектног задатка, конкурса за избор пројектанта, овере и контроле пројекта, па све до добијања грађевинске дозволе крајем 2003. године. Тек након добијања грађевинске дозволе могло се ући у процедуру за средства од министарства, локалне самоуправе и евентуалних донатора. Управо због недостатка документације, Архив је 2001. године испустио пет милиона динара, тако да овај податак упозорава будуће и потенцијалне инвеститоре да обавезно обезбеде пре свега легалност будућег инвестиционог пројекта.

У 2007, у октобру када се овај текст пише, у току је израда фасаде и врло брзо се очекују уградња климатског постројења, јаке струје, грејања и слабе струје. Уколико радови буду текли по планираном, очекује се да у наредној години, након унатрашњих грађевинско-занатских радова, лифтовског постројења, уређења партера, уградње подстаннице за грејање и наставке опреме, Архив већ крајем године полако почне са пресељењем. Овакав оптимизам је поткре-

пљен и чињеницом да установа озбиљно рачуна на средства из Националног инвестиционог плана за која сигурно постоје реална очекивања, имајући у виду критеријуме конкурса и расположење многих да се коначно заврши зграда Архива у Ужицу. Треба истаћи да су напори Архива да се од других општина добију средства ипак уродили плодом, јер средства од преко осам милиона динара су ипак за респект и с којима се у 2007. урадило доста радова на објекту.

Након једног богатог искуства које је стечено након ових 12 година, откако се родила идеја о започињању нове архивске зграде, па до назирања коначног краја радовима и усељењу, поставља се питање да ли би се поново упустили у овакву сличну акцију. Сигурно је да ће се након изградње једне нове зграде за потребе архивистике и културе уопште, ту мислим и на нову зграду архива у Пироту, многе ствари кренути боље. Институције система се морају развијати, па неке се то чини и изградњом савремених и модерних здања за потребе културе и архивистике, која, на жалост, још увек није добила право место које јој заправо у једном друштву припада. Запослени Архива Ужица су спремни да пруже несебичну помоћ свим својим колегама у другим установама који још увек вапе за простором за смештај и нормалан рад.

У току одређивања пројектног задатка, а и касније, приликом израде самог пројекта, водећи наравно рачуна о свим аспектима које једна нова и модерна архивска установа треба да има, идеја о конзерваторској радионици није престала да провејава и од ње се још увек није одустало. Пројектом је предвиђен део зграде који би се користио као конзерваторска радионица и у завршној фази ће се потпуно оспособити просторије за ову намену, али у овом тренутку не можемо

рачунати на неку значајнију опрему. У дугорочној стратегији општине Ужице планирана је и ова активност, поготово имајући у виду чињеницу да Ужицу им средњу Уметничку школу која школује конзерваторе и који се након средње школе опредељују за високо стручно усавршавање на неком од факултета у Републици.

Посебна прича је обезбеђење финансијских средстава, која су и кључна ствар у целокупној акцији изградње Архива. По неким проценама са којима у овом тренутку располажемо, вредност објекта је око 1.300.000 евра или приближно 100 милиона динара. Мора се признати да је инвестиција чак и за неки привредни производни објекат за респект. Заокружити финансијску конструкцију за завршетак оваквог објекта је у нашим условима права утопија. По неким сазнањима Архив у Пироту је обезбедио значајну донацију од донатора из иностранства, општине Пирот и Министарства културе што је једна идеална ситуација и нова архивска зграда је направљена скоро у планираном и можда рекордном року за наше услове.

У случају Архива у Ужицу оваква формула је била од почетка неостварива и унапред се знало да ће се зграда Архива правити мало дуже, али не оволико колико до сада траје градња. Од почетка смо знали да новац није на гомили и да само чека нас са јако великим жељама. Архив је од општина, на којима врши надлежност, успео у 2007. да добије невероватних осам милиона динара. Ипак свесни смо да финансијску потпору може реално пружити општина Ужице уз обилату подршку Министарства културе. Архив не одустаје ни од донација и то за опрему у депоима и реално очекујемо подршку преко фондова којима се финансирају асоцијације архива у свету или од донације архива из Италије. Ову помоћ Архив посредно очекује од др Петра Класинца, доајена архивистичке службе Словеније, коме је већ конкретно упућен пројекат за финансирање покретних полица у вредности од преко 90.000 евра. Према информацијама до којих смо дошли од колега из архивских установа Босне и Херцеговине, Словеније и Хрватске фондови за архиве су импозантни и не треба се либити од донација које добијају и архиви високо развијених земаља.

Мирослав Дучић
Историјски архив Ужице

СЕМИНАР ЗА ВОЈВОЂАНСКЕ АРХИВИСТЕ

Друштво архивских радника Војводине и Друштво мађарских архивиста у Весприму на годишњем конгресу ДМА, у августу 2006. године, потписали су уговор о сарадњи. Са колегама из Мађарске и пре потписивања уговора имали смо контакте. Једна њихова група од 40 лица организовано је посетила архиве у Сенти, Суботици, Новом Саду, Панчеву и Архив града Београда 2005. године. Исте године војвођанска делегација отпутовала је у Будимпешту и посетила Државни архив, Архив главног града Будимпеште и Сентандреју.

Након потписивања уговора између двају друштава, више наших архива склопили су посебне уговоре са појединим мађарским архивима. Ово повезивање имало је више конкретних резултата. Историјски архив у Новом Саду приредио је једну изложбу у Архиву главног града Будимпеште. Колеге из Архива Војводине више пута су били на истраживању у истом архиву. Узајамно учествујемо на стручним скуповима – са рефератима. Размењујемо стручну литературу.

У склопу те сарадње у Сенти, од 20. до 23. новембра 2007. године, одржан је семинар са практичним радом на сређивању фондова насталих до 1918. године. Рад се одвијао у лепом амбијенту у „Кући стваралаца” у кругу Завода за мађарску културу. Трошкове учесника и предавача сносио је Покрајински секретаријат за образовање и културу.

Скуп је отворио **Иштван Фодор** виши архивист, директор сенђанског архива. Првог дана предавачи су нам били Ласло др Сеги, председник Друштва мађарских архивиста који је представио мађарску архивску мрежу.

Други предавач био је **др Виктор Хараст**, заменик генералног директора Архива Будимпеште. Тај архив имали смо прилику видети и уживо а кроз приказе колега, недавно сagraђен, опремљен најмодернијом техником, може да прими 70 км (!) грађе.

Другог дана **др Клара Дока** (Државни архив Мађарске) говорила је о канцеларијском пословању грађанског друштва у периоду 1850–1918. **Ержебет Апро** (Архив жупаније Бач-Кишкун) сада заменик директора у архиву у Кечкмету, раније радила у суботичком историјском архиву, представила је помагало-упутство за сређивање грађе регионалних и локалних самоуправа. Након тога **Шандор Нађ** (Архив Будимпеште) говорио је о судству и њиховом канцеларијском пословању за време дуализма (1872–1918) са посебним освртом на ниже судове. На крају **Тибор Молнар** архивист сенђанског архива одржао је своје предавање о Сенђанском краљевском среском суду. Ова два предавања директно су се надовезала на тему саветовања у Новом Саду одржаног у децембру прошле године.

Трећег и четвртог дана учесници едукације из Зрењанина, Панчева, Новог

Ласло др Сеги, председник Друштва мађарских архивиста, гржи своје уводно излагање

Сада, Суботице и Сенте имали су вежбе – практичан рад на сређивању грађе фондова Ф. 40 Општина Хоргош и Ф. 003 Сента град са уређеним сенатом. Рад се одвијао у две групе под руководством предавача. У међувремену саслушали смо још једно предавање Шандора Нађа на тему: *Израдња базе података из грађе ирвосудних орјана*.

Уводна предавања г. Сегија и Хараста могли су да прате и грађани (дошло је њих око 25). Штампана и други медији коректно су извештавали јавност о нашем раду.

Од колега из мађарске добили смо материјал њихових предавања. То смо умножили и поделили учесницима. Такође добили смо разне приручнике, међу њима и приручник за слушаоце курса за архивске помоћнике. Сваки архив у Војводини добио или добиће по један примерак те књиге. Колеге учесници едукације у Сенти, већ су се појавили са предлогом да се исти преведе на српски језик.

Фодор Иштван
Историјски архив Сента

ПРИКАЗ

МИХАЈЛО ЧЕМЕРИКИЋ: „ПРИЗРЕН И ОКОЛИНА 1019–1941”

ИГП „Прво слово” Београд; Историјски архив Ниша и Међуоштински историјски архив Призрена, Ниш 2005.

У издању ИГП „Прво слово” из Београда изашла је тротомна монографија „Призрен и околина 1019–1941” аутора **проф. др Михајла Чемерицића**, рођеног Призренца. Ова монографија представљена је у Клубу војске у Нишу, а промоцију је пратила и изложба фотографија *Трагови у времену 2000–2005*, аутора **Златка Маврића** која је документовала активност Удружења „Свети Спас” у Призренском крају. Организатор ових манифестација био је Историјски архив Ниша у сарадњи са Архивом Призрена и Архивом Косова и Метохије.

Представљајући обимно дело аутора др Михајла Чемерицића једног од најистакнутијих гинеколога, професора и декана на Медицинском факултету у Бео-

граду, аутор ових редова истакао је да се ради о до сада највећем доприносу историографији града Призрена и његове околине за период од његовог првог помена 1019. па све до 1941. године. Педесет година неуморног рада професора Чемерицића на прикупљању архивске грађе, докумената, рукописа, казивања, фотографија, резултирало је једним капиталним делом. У делу је сажет скоро цео миленијум постојања Призрена, а са њим и један од значајнијих сегмената српске историје уопште. О томе аутор каже: „Када сам се нашао пред питањем, како хиљадугодишњу историју сместити у једну монографију, знао сам да ће бити тешко. Али је мој мотив био јак, а то је – да се не заборави и да остане траг за садашња и нека будућа поколења”.

Излазак књиге побудио је велику пажњу и интересовање код великог броја

грађана са простора Призрена и околине, знатно већу стручњака разних профила али и шире читалачке публике. Књига, која је представљена научној и широј јавности, углавном заокружује постојеће историјске изворе, обимну историографску литературу више од сто аутора, како оних старијих тако и оних из новијег периода.

Мирослав Видосављевић
Историјски архив Призрена

ДО КРАЈА ГОДИНЕ АРХИВ ТРАЈНО РЕШАВА ДУГОГОДИШЊИ ПРОБЛЕМ

Историјски архив у Шапцу основан је Одлуком Градског народног одбора, Шабац, бр. 152 од 11. јануара 1952. године под називом Државна архива Шабац. У складу са најновијим административно-територијалним променама, Државна архива Шабац од 1. јануара 1958. године мења назив у Државни архив среза Шабац. На предлог Савета Архива, Срески народни одбор својим решењем бр. 01-7910/61, од 17. јула 1961. године, мења постојећи назив у Историјски архив који је био до 1972. у заједници културних установа без статуса правног лица. Од 1977. године, Архив врши територијалну надлежност над 8 општина садашњег Мачванског округа. Делатност Архива утврђена је Статутом, организована је као установа са три службе. Служба за заштиту и преузимање архивске грађе, Служба за сређивање обраду и коришћење архивске грађе и Служба општих послова. Наведене послове данас у Архиву обавља 13 запослених радника од којих су: 6 са високом стручном спремом – један магистар, 1 са вишом стручном спремом, 5 са средњом стручном спремом, 1 са основном школом.

Стање адаптације објекта „Стара Болница“ у Шапцу

Основни проблем са којим је Архив суочен од оснивања до данас је проблем смештајног простора. Задња локација на којој се налазио од 1981. године био је објекат „Стара Болница“ која је категорисана као културно добро од великог значаја, саграђена 1865. године, као прва

окожна болница ондашње Србије. Архив је користио простор од 427 м² од чега 226,60 за смештај архивске грађе. Сам простор је био неуслован и од постојеће квадратуре недовољно искоришћен. Због времена када је зграда грађена и с обзиром на то да нису рађени никакви конзерваторски и рестаураторски радови, долазило је до прокишњавања и избијања капиларне влаге из темеља. На тај начин били су изложени опасности и зграда и архивска грађа у њој смештена и особље Архива. У том циљу кренуло се почетком деведесетих година у озбиљна размишљања да се ово културно добро заштити. Урађен је пројекат конзервације, рестаурације и адаптације зграде „Стара Болница“ у Шапцу 1996. године, ревизија истог 1998. године од стране Завода за заштиту споменика културе у Крагујевцу. До реализације пројекта није дошло због недостатка финансијских средстава, па је ревизија садашњег пројекта извршена 2002. године, добијена грађевинска дозвола за градњу и остало је само да се обезбеде финансијска средства.

Конкретни кораци на реализацији наведеног пројекта почели су половином 2005. године на иницијативу Министарства културе РС и званична посета министра, гдин-а Драгана Којадиновића, који се информисао о стању зграде и тешкоћама са којима је особље било суочено. Договорен је заједнички састанак на релацији Министарство културе и Општина Шабац као инвеститори у адаптацији зграде, и Историјски архив као корисник наведеног простора – „Стара болница“,

културно добро од великог значаја, након чега је кренула реализација задатог пројекта.

У току маја и јуна месеца 2006. године Архив је преселио архивску грађу и опрему на нову локацију, простор склоништа на локацији „Тркалиште“ у Шапцу у укупној површини од 460 м² корисног простора и тиме ослободио простор за почетак грађевинских радова. Расписан је тендер и одабран извођач радова грађевинско предузеће „Сет“ Шабац, 8. септембра 2006. године, док су послови надзора поверени ЈСП „Стан“ Шабац и Заводу за заштиту споменика културе у Ваљеву.

До сада на објекту „Стара Болница“ урађена је хидроизолација од капиларне влаге како спољних тако и унутрашњих зидова целог објекта, извршено статичко испитивање носивости зидова и дозвољеног оптерећења, урађени грађевински и занатски радови и према плану грађевинског пројекта до краја 2007. године зграда Архива „Стара болница“ требало би да буде стављена у функцију. Након тога планиран је смештај архивске грађе, опреме и особља Архива у нове, адаптиране просторије и тиме би дугогодишњи проблем био решен. Добија се укупно 750 м² новог смештајног простора за архивску грађу и омогућено преузимање из регистратура које чекају скоро 15 година на преузимање, а Архив трајно решава дугогодишњи проблем и моћи ће да задовољи основну намену а то је заштита архивске грађе.

Радомир Петровић
Историјски архив Шабац

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ ШЕЗДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ РАДА ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА ЗРЕЊАНИН

Историјски архив Зрењанин је 21. септембра 2007. године обележио шездесетогодишњицу свога рада. Уприличеној, скромној прослави поред гостију и колега из целе Србије присуствовали су, први пут, и колеге, архивски радници из Мађарске и Румуније.

После вишегодишњег залагања успели смо да од локалне самоуправе добијемо простор за изложбе, који смо од почетка ове године преуређивали за наше потребе. Уз велики материјални и физички напор од неугледног, запуштеног, простора реализовали смо савремену, естетски веома лепо уређену галерију коју смо званично отворили на сам дан прославе. Самостална изложба коју смо поставили за отварање, посвећена је била граду, а звала се: *Нашем граду с њошћивањем, Велики Бечкерек, Пејровград, Зрењанин на разгледницама и фототрафијама*. У истом простору, тренутно је постављена изложба *Тито – Сјаљин*, преузета од Архива Србије и Црне Горе. Посебно нас радује што су наше изложбе веома посећене, а посетиоци су различитог узраста, од најмлађих до најстаријих. У годинама које су пред нама, у овом простору, како планирамо, поред изложбених активности биће и других, различитих културних садржаја.

На обележавању годишњице рада Архива представили смо и прву свеску новог *Водича кроз архивске фондове Историјског архива Зрењанин*. Он је писан према *Упутству за израду Водича*, који је усвојила Редакција Водича кроз архивску грађу Србије 2001. године. Напоран петогодишњи рад на првој свесци Водича завршен је успешно, што нам је помогло да другу свеску Водича, која се пише, радимо брже и ефикасније.

Представили смо и наш сајт, који је урадила група младих стручњака у сарадњи са нашом информатичком службом, који је задовољио стручне и естетске форме. Он је урађен нешто раније, али смо га допунили, користећи податке из Водича, и естетски преуредили.

За обележавање поменутог јубилеја, успели смо да средимо и опремимо металним полицама већи део деповског простора, и урадимо друге, ситније послове на заштити архивске грађе.

Развојни пут архива

Развојни пут нашег Архива можемо пратити од половине осамнаестог века када се на просторима Војводине, па и у Великом Бечкереку, како се Зрењанин тада звао, развија административни апа-

рат кога прате канцеларијски архиви, са задатком да чувају насталу писану грађу. Такав статус архива у Војводини одржао се све до 1926. године, када се формира Државна архива у Новом Саду, са задатком да прикупља архивску грађу насталу у протеклим вековима на поменутиим просторима.

Нови период у развоју архивске службе настаје после Другог светског рата, када органи власти у новоствореној држави преузимају успостављање и организовање архивске службе у циљу прикупљања и заштите архивске грађе.

Главни одбор Народне скупштине Аутономне покрајине Војводине основао је 1946. године за територију Војводине, поред већ поменутог Државног архива, девет архивских средишта. Архивско средиште број четири било је у Зрењанину. Била је потребна цела једна година да се организује рад овога архивског средишта, које је почело са радом 1. августа 1947. године.

Од почетка свога рада па до овог значајног јубилеја, Историјски архив Зрењанин је прошао трновити развојни пут, кога су пратиле економске и политичке прилике у нашој земљи.

Први управник зрењанинског архивског средишта био је Тимотеј Тима Рајић, богослов и правник, градски велики бележник, члан Историјског друштва у Новом Саду, и водећи архивски стручњак свога времена у Војводини. На месту управника остао је до 1953. године.

Данашњи назив, Историјски архив Зрењанин, носи од 1965. године. Делатност заштите архивске грађе и регистра-

културним дором од изузетног значаја, а 66 фондова (1769–1970) од великог значаја. Грађа је писана на латинском, немачком, мађарском и српском језику.

Грађа се чува у депоима површине око 600 м², а заштита архивске грађе и регистратурског материјала врши се у 1.963 регистратуре.

Архив има добро организован рад са корисницима архивске грађе преко читалонице где се грађа користи у научно-истраживачке сврхе, и секретаријата у којем се издају уверења у оперативне сврхе.

Библиотека Историјског архива Зрењанин, данас броји око 15.000 књига и 3.000 годишња часописа и новина. Књиге су на хебрејском, латинском, румунском, словачком, немачком, мађарском, чешком, руском француском и српском језику, обрађене по библиотечком УДК систему. У библиотеци се чувају старе и ретке књиге од шеснаестог до осамнаестог века, а најстарија датира из 1576. године, на латинском језику. Књиге се користе у библиотеци архива под истим условима као и архивска грађа.

Дигитализација и микрофилмовање архивске грађе обавља се од 2003. године, за фондове који се највише користе.

Издавачка делатност Архива је скромна. До сада је објављено 12 свезака стручног часописа *Архивска грађа* и 22 монографске публикације.

Културно-просветна делатност архива у Зрењанину је, ту се можемо похвалити, веома развијена. Већ скоро тридесет година остварујемо успешну сарадњу са основ-

ним и средњим школама које посећују Архив и едукују се о завичајној историји кроз архивалије које се чувају у нашим депоима. Са Народним музејом из Зрењанина и другим установама културе, остварујемо добру сарадњу, посебно на изложбеној и издавачкој делатности. Овај сегмент архивске службе у Архиву Зрењанин је у опсону.

Нада Борош
Историјски архив Зрењанин

турског материјала обавља у складу са постојећим законским прописима, везаних за заштиту писане културне баштине, за следеће општине: Зрењанин, Нови Бечеј, Нова Црња, Сечањ и Житиште.

У Ахиву се чува 654. фонда и збирке са преко 3.000 метара архивске грађе настале у периоду од 1765. до 2004. године. На основу извршене категоризације 67 фондова (1765–1956) је проглашено